

**LATVIJAS
UNIVERSITĀTE**
ANNO 1919

Latvijas Universitāte

Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātē

Profesionālā bakalaura studiju programma “Skolotājs” apakšprogramma

Pirmsskolas un sākumskolas skolotājs

Vita Pavlovska

3 – 4 gadīgu bērnu runas un vārdu krājuma aktivizēšana rotaļās

Bakalaura darbs

Darba vadītājs

Docente
Akadēmiskais amats

Dr. paed.
Zinātniskais/
akadēmiskais
grāds

Inga Stangaine
Vārds, Uzvārds

Paraksts

Tukums 2019

Anotācija

Bakalaura darba temats ir “3-4 gadīgu bērnu runas un vārdu krājuma aktivizēšana rotaļās”.

Darba autore: Vita Pavlovska.

Darbā tiek izskatītas dažādas runas attīstības metodes un paņēmieni jaunākajā pirmsskolas vecumā. Jaunākais pirmsskolas bērnu vecums ir vissvarīgākais visu garīgo procesu, kā arī, runas un vārdu krājuma attīstībā. Šis vecums ir cilvēka dzīvības vissvarīgākais posms, kad veidojas vissvarīgākās fundamentālās spējas, kas nosaka cilvēka virzību uz pilnvērtīgu attīstību. Bērnu runas attīstīšanai pedagogiem un vecākiem ir jāizveido nosacījumi mudināt bērnu runāt, radīt piemērotu vidi, interesanti organizēt bērna dzīvi.

Darba mērķis: noteikt dažādu metožu pielietojšanas iespējas jaunākā pirmsskolas vecumposma bērnu runas attīstības sekmēšanai.

Darbs sastāv no ievada, divām nodaļām - teorētiskās un praktiskās, literatūras saraksta un pielikuma.

Teorētiskajā daļā analizēti gan mūsdienī, gan arī senāku laiku zināmu pedagogu un literāro darbu autoru atzinumi par runas attīstības metodēm un paņēmieniem, par bērnu runas attīstības īpatnībām.

Darba pirmajā daļā tika analizēta dažāda literatūra, saistībā ar tēmu, kā arī analizēta bērnu runas attīstība.

Darba otrajā daļā tika pētīta 3- 4 gadīgu bērnu runas attīstība., veikta vecāku aptauja.. Pedagoģiskā procesa laikā tika veikts darbs ar bērniem gan individuāli, gan arī grupā, tādā veidā uzlabojot runas un vārdu krājuma attīstību.

Apkopojot pētījuma laikā iegūtos rezultātus var novērot, ka lielākā daļa grupas bērnu attīstās atbilstoši savam vecumposmam. Ir novērots, ka runas attīstība un vārdu krājuma aktivizēšana norit veiksmīgāk ar dažādu metožu palīdzību, izmantojot tādas metodes kā rotaļas, sarunas, pirkstu vingrinājumi.

Atslēgas vārdi: runa, runas attīstība, vārdu krājums, rotaļa

Bakalaura darba apjoms: 57 lpp., 13 attēli, 4 tabulas, 4 pielikumi, 48 literatūras avoti.

Annotation

The theme of the bachelor thesis is the “Activating speech and vocabulary for 3-4 year olds in plays”. The author of the thesis is Vita Pavlovska.

The paper examines different speech development methods and techniques in the youngest pre-school age. Youngest pre-school age are most important in the development of all mental processes as well as speech and vocabulary. This age is the most important stage in a person's life, when the most important fundamental abilities are formed, which determine a person's progress towards to full development. In order to develop children's speech, educators and parents must create the conditions to encourage the child to speak, to create a suitable environment, and to organize the child's life in an interesting way.

Aim of the thesis: to determine the possibilities of applying different methods for the promotion of speech development in the youngest pre-school age children.

The thesis consists of an introduction, two chapters - theoretical and practical, a list of literature and an appendix.

The theoretical part analyzes the opinions of modern and past known educators and literary authors on speech development methods and techniques, on the peculiarities of children's speech development.

The first part of the paper analyzed various literature related to the topic and analyzed the development of children's speech.

In the second part of the 20 children aged 3-4 were studied. During this period, the assessment of the child 's speech development level, vocabulary observation and parent survey. During the study, children were evaluated twice, as a result of which the author was able to apply appropriate methods to activate children's speech and vocabulary. During the pedagogical process, work was done with children individually and in groups, improving speech and vocabulary development.

Summarizing the results of the research, it can be observed that most of the children in the group develop according to their age, with almost all children having the highest score after the end of the research. Speech development and vocabulary activation have been found to be more successful with a variety of methods such as conversations, finger exercises, fairy tales and didactic games.

Keywords: speech, speech development, vocabulary, play

Volume of bachelor thesis: 57 pages, 13 pictures, 4 charts, 4 appendixes, literature sources.

Saturs

Ievads.....	5
1. Teorētiskās literatūras analīze par 3- 4 gadīgu bērnu runas un vārdu krājuma aktivizēšanu.....	8
1.1 Runas un valodas skatījums zinātniskajā literatūrā	8
1.2 Runas attīstības raksturojums 3- 4 gadīgiem bērniem	11
1.3 Rotaļu nozīme bērna attīstībā	21
1.4 Rotaļu veidi, to izmantošana bērnu runas un vārdu krājuma aktivizēšanai	24
2. Empīriskais pētījums par 3-4 gadīgu bērnu runas un vārdu krājuma aktivizēšanu pedagoģiskajā procesā	29
2.1 Pētījuma metodoloģija	29
2.2 Bērnu grupas raksturojums	32
2.3 Pedagoģiskais process bērnu runas un vārdu krājuma aktivizēšanā.....	38
Secinājumi	52
Literatūras un avotu saraksts	54

Ievads

Bērns pasauli iepazīst no savas dzīves pirmajām dienām. Viņš mācās ne tikai tajā adaptēties, bet ienes tajā arī daudz jauna un nozīmīga sev, izmaina to, balstoties uz savām vajadzībām un interesēm. Bērns valodu apgūst, atdarinot pieaugušo runu, vēro vecākus, viņu mīmiku, klausās intonāciju un atdarina skaņas un mutes kustības. (Valsts izglītības satura centrs, 2011, 4)

Valoda ir sabiedriska parādība. Radusies tālajā laikā, kad, apvienojušies kopīgi praktiskai darbībai, pirmatnējie cilvēki izjuta vajadzību viens otram kaut ko pateikt, tādējādi valoda attīstījās reizē ar sabiedrības attīstību. Lai izteiktu savas domas un saprastu citu izteiktās domas, katrs cilvēks izmanto dzimto valodu.

Bērna runas attīstība ir dzimtās valodas apguves process, process, kurā bērns apgūst prasmes izmantot valodu kā apkārtējās pasaules izziņas līdzekli, tas ir cilvēces uzkrātās pieredzes apguves process, kurā valoda kļūst par sevis iepazīšanas un pašregulācijas līdzekli, cilvēku saskarsmes un mijiedarbības līdzekli.

Pirmsskolas izglītības iestāde ir pirmā pakāpe mūsu tautas izglītības sistēmā, un tāpēc tā uzdevumi jaunās paaudzes audzināšanā saistīti ar visiem tautas izglītības uzdevumiem: audzināt apzinīgus, gan fiziskajam, gan garīgajam darbam piemērotus cilvēkus, kuri būtu spējīgi darboties zinātnē, kultūrā, sabiedriskajā dzīvē. Izglītotu cilvēku audzināšana ietver sevī arī dzimtās valodas bagātību apgūšanu. Viens no galvenajiem pedagogu uzdevumiem ir pareizas runas un valodas attīstīšana bērniem.

Runas un valodas attīstības aizkavēšanās, runas traucējumi atsaucas arī uz bērna psihisko attīstību, kas ir pilnībā atkarīga no bērna runas un valodas attīstības stāvokļa. Valodas traucējumi ietekmē skaņas analīzes un sintēzes procesu jeb fonemātisko dzirdi un uztveri. Bērns skaņu dzird, bet neatšķir un tādējādi tiks traucēti lasīšanas un rakstīšanas procesi. Novēlota runa rada arī psihisko procesu - atmiņas, domāšanas, uzmanības un citus traucējumus, kuri var negatīvi ietekmēt bērna raksturu un uzvedību.

Pirmsskolas skolotājs savā darbā cenšas arvien vairāk izmantot tādas pedagoģiskās metodes, kuras bērniem ļauj vairāk domāt, eksperimentēt, lai nesniegtu uzreiz gatavas zināšanas. Rotaļnodarbības un spēles papildina cita citu, tās vijas cauri visiem nodarbību veidiem un palīdzēs bērniem rotaļājoties attīstīt valodu, skaņu izrunu un sekmīgi sagatavoties lasīt un rakstīt prasmes apguvei.

Saskaņā ar Ministru kabineta 2018. gada 21. novembra noteikumiem Nr. 716 “Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām” galvenais bērna darbības veids pirm skolā ir rotaļa, darbības organizācijas formas- bērna patstāvīgā darbība un rotaļnodarbība, kurā integrētais mācību saturs sekmē bērna attīstību kopumā. Vadoties pēc noteikumiem par pirmsskolas izglītības vadlīnijām, bērnam šajā vecuma posmā, 3-4 gadi, ir jāapgūst tādas prasmes un iemaņas, kā

- klausās, uztver, stāsta, pauž savu attieksmi par dzirdēto;
- saklausā, pareizi izrunā un diferencē skaņas vārdos;
- saprot lasīto, pauž savu attieksmi par dzirdēto, atbild uz jautājumiem;;
- iejūtas dažādos tēlos, attēlo ar kustībām, žestiem, mīmiku un runu, skandē tautas dziesmas, runā dzejoļus;
- pazīst un pauž emocijas mijiedarbībā ar apkārtējo pasauli;
- motivēts turpmākai izglītības apguvei (noteikumi Nr. 716 “Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām”).

Pētījuma objekts

Rotaļa pedagogiskajā procesā

Pētījuma priekšmets

3- 4 gadīgu bērnu runas un vārdu krājuma attīstība

Pētījuma mērķis

Izzināt runas un vārdu krājuma aktivizēšanas iespējas, izmantojot rotaļas

Hipotēze

3- 4 gadīgu bērnu runas un vārdu krājuma aktivizēšana rotaļās noritēs sekmīgi, ja”

- pedagogs izmantos pedagogiskajā procesā bērniem piemērotas dažādas rotaļas (didaktiskās spēles, pirkstu rotaļas, teatrālus uzvedumus u.c..)
- izraisīs bērnos pozitīvas emocijas un veicinās vēlmi līdzdarboties.

Pētījuma metodes

Teorētiskās literatūras analīze;

Empīriskās: pedagogiskais novērojums, sarunas ar bērniem, pedagogiskā izmēģinājumdarbība, anketēšana

Pētījuma uzdevumi

1. Analizēt zinātnisko literatūru par runas un vārdu krājuma aktivizēšanu jaunākajā pirmsskolas vecumā.
2. Raksturot bērnu runas pilnveidi kā svarīgu pirmsskolas mācību programmas uzdevumu.

3. Izzināt runas un vārdu krājuma apguvei raksturīgo jaunākajā pirmsskolas vecumā.

4. Izstrādāt secinājumus un priekšlikumus bērnu runas aktivizēšanai.

Pētījuma bāze

Tukuma pirmsskolas izglītības iestāde X (20 bērni)

Pētījuma struktūra

Ievads, divas daļas, secinājumi un literatūras saraksts.

1. Teorētiskās literatūras analīze par 3- 4 gadīgu bērnu runas un vārdu krājuma aktivizēšanu

1.1 Runas un valodas skatījums zinātniskajā literatūrā

Kad ir savienojusies doma un vārds, bērns strauji apgūst valodu. Apkārt esošās lietas un notikumi iegūst savu nozīmi, tie savienojas ar dzimtās valodas vārdiem, un bērns spēj izteikt savas vēlmes, vēlāk- savus vērtējumus un spriedumus (Tūbele, 2002, 7).

Valoda ir zīmju sistēma, bet runa ir valodas, tātad šo zīmju, lietojums plašā nozīmē.

M. Kūle un R. Kūlis savā grāmatā ir devuši ieskatu modernās lingvistikas pamatlicēja F. Sosīra runas un valodas pretstatījumam, tādejādi ir viegli saskatīt valodas un runas atšķirības (sk. 1. tabulu) :

1.tabula. F.Sosīra runas un valodas pretstatījums. (Kūle, Kūlis, 1998, 553)

VALODA IR	RUNA IR
sociāla, to saprot visi sabiedrības locekļi	individuāla, realizējas konkrētā izteikumā
virtuāla, iespējama, potenciāla	aktuāla, lietota noteiktā situācijā
abstrakta	konkrēta, noteiktu situāciju raksturojoša
kods, kas satur vispārējus principus	izteikums, kas izmanto noteiktu kodu
vispārēja norma	individuāls izteiksmes stils
sinhrona	Diahrona
sistēma	sistēmas realizācija
radoša	jau radīto struktūru lietošana

Cilvēkam valoda ir viens no sazināšanās veidiem, kas nepieciešama kā aktīvam sabiedrības loceklim. Domāšana ir netiešs un vispārināts, ar valodu cieši saistīts īstenības atspoguļojums” (Golubina, 2007, 70). Atsaucoties uz V. Golubinas teikto, var secināt, cik nozīmīga ir cilvēka veselīga attīstība, lai veidotos pareiza runa un valoda. Domāšana ir psihisks process, ko no fizioloģiskā viedokļa nodrošina analizatoru darbība. Lai cilvēks spētu domāt, nepieciešami priekšnosacījumi: spēja vērot ārējo pasauli un vesela nervu sistēma, kas ļautu realizēties cilvēka prāta spējām. Valoda ir domāšanas līdzeklis- vēlēšanās saprast, rada un veido izpratni (Golubina, 2007, 70).

Valodas skaidrojošajā vārdnīcā teikts, ka **valoda** ir artikulētu zīmju sistēma - cilvēku sazināšanās un domāšanas līdzeklis” (Skaidrojošā vārdnīca, Skatīts: 16.03.2016).

A.Kauliņas un S.Tūbeles grāmatas ievada daļā ir citāts, kurš raksturo valodas nozīmi cilvēka dzīvē- “Valodas izpratne, valodas zināšanas un valodas lietošana ietekmē jebkura cilvēka sociālo un kultūras dzīvi (Kauliņa, Tūbele, 2012, 5). Balstoties uz šo citātu, arī autore secina, ka sazināšanās un valoda nopietni ietekmē cilvēka dzīves kvalitāti.

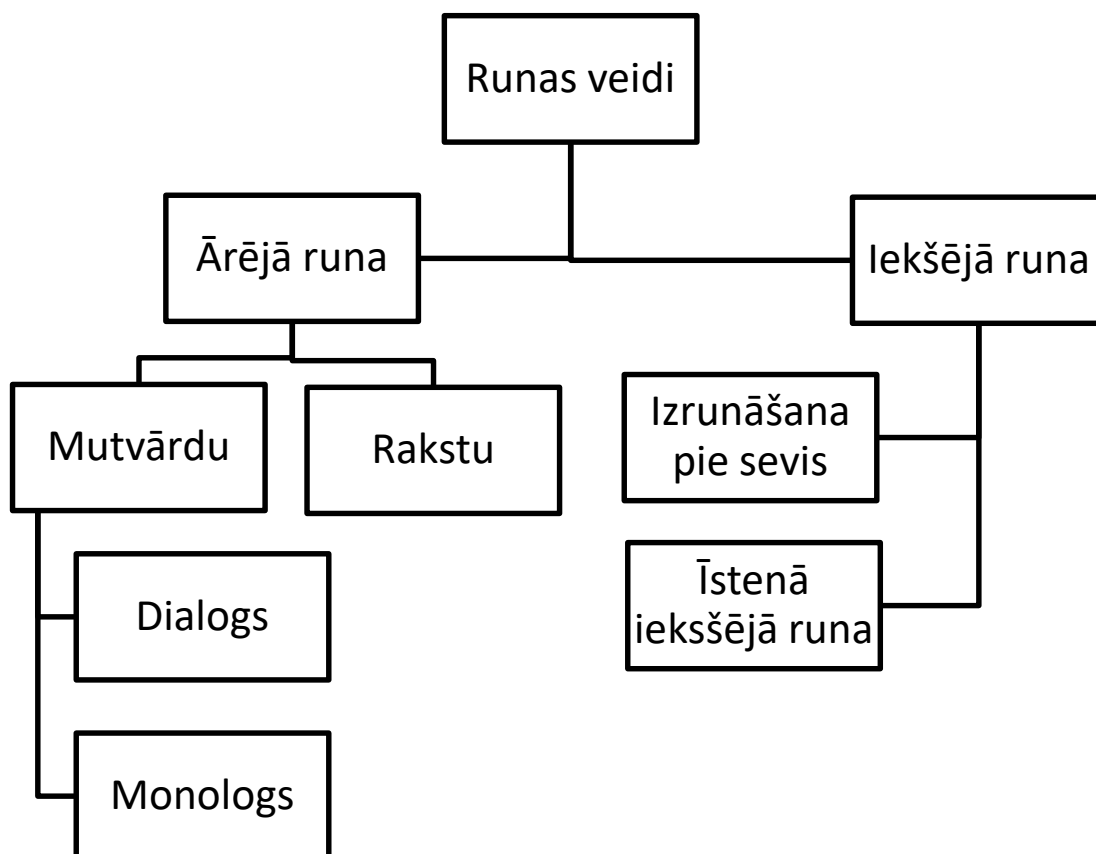
Valoda jeb runas spēja ir ļoti sarežģīta un daudzpusīga parādība un tā piemīt tikai cilvēkam, tā ir cilvēka kā sabiedriskas būtnes būtiska pazīme, kas atšķir viņu no pārējās dzīvās pasaules. Raksturo arī tautu un nāciju, atšķir vienu tautu no otras. Valodai ir liela sabiedriska nozīme kā sazināšanās līdzeklim, citu cilvēku ietekmēšanas līdzeklim un kultūras veidošanas, apgūšanas un izplatīšanas līdzeklis. Svarīgi ir divi tās pamatkomponenti- saturs, ko veido valodā doma un skaniskais materiāls, tas ir, visas valodas skaņas, kas vienlaikus ir kā domas materiālais ietērs un valodas skaniskā puse līdzās saturam - valodas ideālajai pusei.

Valoda ir radusies, pastāv un attīstās sabiedrībā un bez tās nav iedomājama cilvēces tālākā virzība. Nenoliedzami valoda ir sarežģīta parādība, kurai piemīt daudzas pazīmes, kas izriet no pašas valodas uzbūves. Tās ir valodas iekšējās pazīmes un ir atklājamas, pētījot pašu valodu. Valoda saistīta ar objektīvo īstenību, ar visu, kas ir ārpus valodas. Šīs sakarības veido valodas ārējās pazīmes. Raksturojot valodu, tās būtību, jāņem vērā gan viena, gan otra valodas pazīmju grupa.

Viena no svarīgākajām valodas funkcijām neapšaubāmi ir sazināšanās funkcija. Par to, cik ļoti mēs vēlamies izteikt citiem savas domas, kaut ko pastāstīt, apspriest, pārliecināt citus, saņemt informāciju, dalīties pieredzē, izkliegt dusmas, čukstēt noslēpumus, paust emocijas, liecina jau maza bērna pirmie centieni kaut ko pavēstīt pārējiem cilvēkiem (Markus, 2003, 12). Bērns savā attīstībā kā vienu no pēdējām apgūst runas funkciju un, ja bērnam rodas runas traucējums, tas rada grūtības ne tikai saskarsmes procesā ar vienaudžiem un pieaugušajiem, bet arī nepārvaramus šķēršļus mācību programmu sekmīgā apgūvē.

Runa- cilvēku materiāls, pārveidojošās darbības procesā vēsturiski izveidojies specifisks sazināšanās veids, ko īsteno ar valodas palīdzību. Runu īsteno pēc valodas likumiem un tajā pašā laikā dažādu faktoru ietekmē (sabiedriskās darbības prasības, zinātnes attīstība utt.) tā maina un pilnveido valodu (Lūse, Miltiņa, Tūbele, 2012, 281).

Runai ir dažādi veidi, jo tā ne vienmēr izpaužas kā savu domu izteikšana skaļi un runājot. Tā, piemēram, dažādus runas veidus izteicis A. Vorobjovs. (sk. 1. attēlu)

1.attēls. (Vorobjovs, 1996)

Apskatot runas veidus, nedrīkst neuzskaitīt arī tās funkcijas un J. Lūse, I. Miltiņa, S. Tūbele atsaucas uz Ļ. Vigotska atziņām, kurš savulaik ir izdalījis šādas runas funkcijas:

- sazināšanās (komunikatīvā) – saskarsmes procesa īstenošana;
- nosaucošā (nominatīvā, signifikatīvā) – priekšmetu, parādību, darbību, īpašību, dzīvu būtņu u.c. apzīmējumi;
- vispārinošā
- plānojošā
- regulējošā (Lūse, Miltiņa, Tūbele, 2012, 284).

Pirmsskolas vecumā intensīvi veidojas runa, tas ir labvēlīgs laiks, kad izveidojas efektīvas saskarsmes iemaņas. Lai bērniem tādas iemaņas attīstītos, jārada noteikti apstākļi (Ельцова, Крицкая, Щадрова, 2009, 21-22):

- Attīstoša vide: pirmsskolas izglītības grupa ir vide, kurā bērns pavada ilgu laiku un var īstenot savas intereses. Vidē jābūt didaktiskām spēlēm, teātrim (pirkstiņu vai rokas lelles, galda teātris), grāmatām, ilustratīvajam materiālam.
- Plaša runas prakse: bērniem jābūt iespējai komunicēt ne tikai arvienuaudžiem, bet arī ar mazākiem un vecākiem bērniem. Bērniem nozīmīga ir arī iespēja

komunicēt ar pieaugušajiem, kad sarunā iekļaujas ne tikai pirmsskolas izglītības darbinieki, bet arī vecāki un citi ģimenes locekļi.

- Bērnu runas radošums, tās atbalsts un attīstība: nepieciešams veidot nosacījumus, lai bērns to visu varētu apgūt. Bērna runas radošuma attīstībai var izmantot bērna zīmējumus, rokdarbus, veidojumus no plastilīna vai konstruktora, rosinot bērnus stāstīt par savu darbību. Tas ir viens no demokrātiskākajiem veidiem: bērniem nodrošina iespēju savas vēlmes un vajadzības apmierināt radošā darbībā. Šai pieejai ir dažas īpatnības (Ельцова, Крицкая, Щадрова, 2009, 22).

Pētot dažādu autoru darbus, var secināt, ka vēl pagājušajā gadsimtā runas traucējumi tika uztverti kā garīga rakstura traucējums, citiem vārdiem runājot, bērns, kuram bija grūtības vai nu izrunāt kādas skaņas vai arī, ja stostījās, tad viņu uztvēra kā garīgi slimu. Attīstoties logopēdijai kā zinātnei, šīs teorijas tika aizvien vairāk atspēkotas. Logopēdija ir starpdisciplināra zinātne, kas nepārtraukti attīstās un ir cieši saistīta ar medicīnu, valodniecību (lingvistiku), psiholoģiju, pedagogiju (Lūse, Miltiņa, Tūbele, 2012, 6). Pieskaroties logopēdijas nozarei kā zinātnei, topošais pedagogs apjauš to, cik ļoti logopēdija ir saistīta ar pedagogiju. Speciālā mācību sistēma bērniem ar runas/valodas traucējumiem ir uzskatāma par vispārīgās un speciālās pedagogijas sastāvdaļu. Šai sakarībā logopēda koriģējoši attīstošajā darbībā nozīmīga kļūst vispārdidaktisko un logodidaktisko principu likumsakarību izpratne, ievērošana un izmantošana. Didaktiskās likumsakarības un principi ir koriģējoši pedagogiskā procesa strukturēšanas, logopēda darbības organizācijas veidu, līdzekļu, metožu, satura un uzdevumu izvirzīšanas teorētiskais pamats (Lūse, Miltiņa, Tūbele, 2012, 6).

1.2 Runas attīstības raksturojums 3-4 gadīgiem bērniem

Bērns valodu apgūst runas procesā, šī procesa attīstība ir ļoti nozīmīga. Bērnam no dabas ir raksturīga tieksme izzināt, saglabāt sevi, sazināties, augt un attīstīties, pozitīvi sevi novērtēt, tieksme pēc brīvības un pašnoteikšanās (Gippenreitere, 2012, 28).

Lielākajai daļai pirmsskolas vecuma bērnu nav problēmu ar runas apguvi, taču ir tādu bērnu, kuriem runas funkcija veidojas lēnāk un grūtāk, tādēļ, jo ātrāk vecāki un pedagogi pamana **runas attīstības** kavēšanos, jo vieglāk un veiksmīgāk šo problēmu ir iespējas koriģēt, tādēļ var pieminēt D. Markus teikto, ka bērnība ir valodiskas domāšanas un runas aizsākums, kas visādi stiprināms, lai bērns attīstītos un attīstības procesā apgūtu cilvēkam nepieciešamo valodas prasmi un iemaņas (Markus, 2007, 32).

Jaunākajā vecumā dominē bērna **egocentriskā runa**, ko bērns vērš pats uz sevi, atkārtojot skaņas un vārdus vai veidojot monoloģisko runu (Golubina, 2007, 228). Atsaucoties uz šo citātu var noprast to, ka ļoti liela nozīme ir agrīnai komunikācijai, jo runa attīstās atdarināšanas procesā, bērns atdarina mātes lūpu kustības, mīmiku. Tas notiek tikai tad, ja ar bērnu jau no pirmajām dzimšanas dienām sarunājas, dzied, apmīlo.

Nākamajā attīstības posmā bērns jau veido **socializētu runu** – vērš to uz citiem – uz konkrētu klausītāju, kurš pārtop par sarunu biedru, jo šajā gadījumā bērns, veidojot saskarsmi ar klausītāju, uzklasa to, pauž savas domas un vēlmes (Golubina, 2007, 229). Lasot V. Golubinas citātu, var secināt, ka ap 2 gadu vecumu bērnam gribas izteikt savas domas un saņemt tām apstiprinājumu, bet, ja bērns nevar to izdarīt, rodas diskomforts un stress. Ja bērna valoda attīstās normāli, atbilstoši vecumposma iezīmēm, tad ap 2-3 gadu vecumu vārdu krājumā vajadzētu būt ne mazāk par 120 vārdiem, kā arī jāveido divu vārdu teikumi. Šajā vecumā bērniem rodas izpratne par lietvārdiem, darbības vārdiem, īpašības vārdiem.

Lielāka daļa bērnu 3- 4 gadu vecumā jau spēj izveidot vienkāršu teikumus un ik dienu pieaug **vārdu krājums**. Citējot A. Randohu, 3 gadu vecumā bērni var veidot sarežģītus teikumus. Ir apzināta apziņas kontrole par to, ko saka. 3 gadu vecumā mazie sāk ieklausīties, ko savā starpā runā pieaugušie, runas attīstību šajā vecumā saista ar saskarsmi, jo bez saskarsmes runa nevar attīstīties. Jāņem vērā, ka bērns 3 gadu vecumā vēl nav spējīgs izpildīt darbības pēc sarežģītā valodā dotas instrukcijas, kā arī nespēj izdarīt izvēli, ja jāizvēlas no vairākiem variantiem viens. No 3 gadu vecuma parādās pazīmes egocentriskai runai, kas runā parādās ES (Pirmsskolas izglītība, 2009, 6).

Pakāpeniski bērns apgūst pareizu vārda nozīmju izpratni un sāk tos lietot pareizā izteiksmē (Golubina, 2007, 228). Atsaucoties uz šo autores citātu un vērojot praksē, bērna vārdu krājumam 3 gadu vecumā ir jābūt ap 250 – 700 vārdu, kā arī jāveido teikumus no 5 - 8 vārdiem. Bērns spēj nosaukt savu vārdu, dzimumu un vecumu un saprot vienkāršu īpašību nozīmi. Šī vecumposma bērniem ir jāpilda dažādus uzdevumus ar norādēm, piemēram: "Noliec klucīti zem krūzes", "Ieliec klucīti kastē".

Valodas apguves uzdevumi 3..dzīves gadā:

- paplašināt aktīvo vārdu krājumu.
- veidot valodas gramatiskās iemaņas.
- sekmēt runas aktivitāti, prasmi sazināties ar pieaugušajiem un bērniem.
- attīstīt runas orgānu muskulatūru, skaņu izrunu (Freiberģa, Skatīts: 10.04.2016).

Savukārt, vārdu krājumam 4 gadu vecumā ir jābūt ap 1500 – 2000 vārdu, to skaitā tādi, kuri apzīmē laiku un telpu. Bērns pareizi izrunā šņācošās skaņas “š”, “ž”, “č”, līdz ar to jāpazūd

patstāvēšanai izrunai. Bērns spēj izveidot sarežģītus vārdu savienojumus, kā arī izmantot priedēkļus.

Pirmskolas vecumā veidojas bērna radošās individualitātes pamati. Viens no galvenajiem viņa pašizaugsmes līdzekļiem ir valoda, tā ir arī komunikācijas līdzeklis. Lai nodrošinātu efektīvu sazināšanos gan starp vienaudžiem, gan bērnam ar pieaugušo, svarīga ir ne tikai precīza bet arī izteiksmīga runa” (Markus, 2003, 72). Atsaucoties uz D. Markus citātu, var piebilst, ka 3-4 gadi ir tas vecums, kad būtu jāpievērš vislielākā uzmanība bērna runas attīstībai.

“Amerikas runas, valodas un dzirdes asociācija” (American Speech-Language-Hearing Association) veicot pētījumus ir noskaidrojuši, kas bērnam 3-4 gadu vecumā ir jādzird, jāsaprot un jāprot izteikt (sk. 2.tabulu).

2.tabula Kas būtu jāprot 3-4 gadu vecumā (Amerikas runas, valodas un dzirdes asociācija(American Speech-Language-Hearing Association))

Dzirdē un sapratne	Runa
<ul style="list-style-type: none"> • Dzird, kad sauc no citas istaba; • Dzird televīziju vai radio tajā pašā skaļuma līmenī kā citi ģimenes locekļi; • Izprot vārdu būtību, kā piemēram, atšķir krāsas, sarkanā, zilā un zaļā krāsā; • Izprot vārdus, kuros nosauktas formas, piemēram, riņķis un kvadrāts; • Saprot ģimenes locekļu nosaukumus, piemēram, brālis, vecmāmiņa un tante. 	<ul style="list-style-type: none"> • Runā par aktivitātēm skolā vai draugu mājās; • Runā par to, kas notika dienas laikā. Izmanto apmēram 4 teikumus laikā; • Cilvēki ārpus ģimenes parasti saprot bērna runu; • Atbild uz vienkāršiem jautājumiem “Kas?”, “Ko?” un “Kur?”; • Jautā “Kad?” un “Kā?”; • Izsaka vārdu rīmes, piemēram kaķis – zaķis; • Izmanto vietniekvārdus, piemēram, es, tu, mēs, viņi; • Izmanto daudzskaitļa vārdus, kā piemēram, rotaļlietas, putni vai autobusi; • Izmanto teikumus, kuros ir vismaz 4 vārdi; • Parasti runā skaidri, neatkārtojot zilbes vai vārdus.

G. Svence savā grāmatā, īsi un izteiksmīgi minējusi piemēru, kādai būtu jābūt runas attīstībai pirmsskolas vecumā. Attīstība norit vairākos posmos:

- 1) sākumā bērns sāk koncentrēt uzmanību uz runas priekšmetu, fiksē runā darbības pazīmes vai rezultātu (“Es izdzēru pienu!”);
- 2) pēc tam pāriet uz plānošanu, plāno, ko darīs un kā darīs;
- 3) vēlāk egocentrisko runu aizvieto iekšējā runa (Svence, 1999, 86).

Teiciens “vispirms domā , pēc tam dari ” lieliski raksturo iekšējo runu, tas tāpēc, ka cilvēks vispirms iekšēji domā un vēlāk to tikai izsaka ārēji.

Citējot Ļ. Vigotska atziņu, var teikt, ka iekšējā runa, tā ir runa sev, tā atrodas ceļā uz iekšieni, tā jau pa pusei ir apkārtējiem nesaprotama (Vigotskis, 2002, 108). Pēc autora domām, bērna iekšējā runa vēl ir nelīdzsvarota un neizveidojusies, bet tas tikai liecina, ka notiek ģenētisks process, kurš nav pietiekami noformējies uz izveidojies.

Valodas apgūšanas pamatnosacījums arī ir vārdu apgūšana, to krājuma paplašināšana un aktivizēšana – iekļaušana runas lietojumā (Golubina, 2007, 228).

Pārzinot V. Golubinas darba citātu un shēmu, pedagogs spēj saprast bērna vispārējas runas un valodas attīstīšanas nosacījumus (sk. Pielikumu Nr. 1.), tas ir, kā veidojas bērna runa jau no dzimšanas, kā arī apkārtējo faktoru iedarbība uz bērna valodas veidošanos.

Vārdu krājums veidojas četros galvenajos virzienos:

- Skaņu izrunas kultūras attīstīšanas uzdevumi- vingrināt artikulācijas aprātu un skaņu izrunu, pievēršot uzmanību līdzskaņu izrunai. Vingrināt balss stiprumu, runas tempu, stiprumu un attīstīt dzirdi.
- Vārdu krājuma paplašināšana un aktivizēšana- nosauc un lieto jaunus vārdus, aktivizē vārdus, kas izsauc darbības, laiku un īpašības. Attīstās vārdu nozīmju izpratne pēc konteksta.
- Gramatiski pareizas runas veidošana- bērns vingrinās veidot teikumus ar atbalsta vārdu palīdzību, runā pielieto īsas frāzes. Vingrinās saskaņot lietvārdus un īpašības vārdus dzimtē, skaitlī un locījumā; vingrinās saskaņot lietvārdus un prievārdus. Veido darbības vārda pavēles izteiksmi. Bērns vingrinās vārdveidošanā ar izskaņām un priedēkļiem.
- Stāstīt mācīšana- bērns vingrinās stāstīt par rotaļlietu, aprakstīt darbību, ko veic darītājs, atstāstīt īsas pasakas un stāstus tuvu tekstam, atbild uz jautājumiem un pats uzdod jautājumus, iesaistās dialogā. Bērns vingrinās stāstīt pēc attēla (Korbe, 2007, 17) .

“Amerikas runas, valodas un dzirdes asociācija”(American Speech-Language-Hearing Association) norāda uz dažādām pazīmēm un simptomiem, kas varētu liecināt par pirmsskolnieka valodas traucējumiem. Visbiežāk bērniem ir problēmas runāt vispārīgi, kā arī runāt izteiksmīgā valodā, ir grūtības uzdot jautājumus, izteikt dažādu priekšmetu nosaukumus, liekot vārdus kopā izveidot pareizu teikumu, izmantot pareizos vietniekvārdus dotajā situācijā, tas ir, viņš vai viņa (Amerikas runas, valodas un dzirdes asociācija, Skatīts: 10.04.2016).

Skaņa – 1) mehāniskas svārstības, kas izplatās kā skaņu viļņi un ko uztver dzirdes orgāni; šādu viļņu radītas dzirdes sajūtas; 2) valodā – vissīkākā, tālāk nedalāmā runas plūsmas fizikālā sastāvdaļa... (Lūse, Miltiņa, Tūbele, 2012, 305).

Skaņu izrunas traucējumi ir ilgstoša, noturīga, literārās valodas normai neatbilstoša skaņu izruna, ko izraisa specifiski faktori un to pilnīgi vai daļēji var novērst koriģējoši attīstošā logopēdiskā darbība. Skaņu izrunas traucējumi, to var raksturot kā displālija, tas ir skaņu izrunas fonētiskie un fonētiski fonemātiskie traucējumi – skaņu izrunas traucējums, esot pilnvērtīgai anatomiskajai dzirdei un saglabāta runas aparāta inervācijai (Lūse, Miltiņa, Tūbele, 2012, 307). Minētos traucējumus veicina- bioloģiskās dzirdes pazemināšanās, artikulācijas aparāta uzbūves anatomiskie defekti, artikulācijas aparāta mazkustīgums, to ierobežotā funkcionēšana, fonemātiskās uztveres mazattīstība, nepietiekama uzmanības pievēršana bērna izrunai.

Skaņu izrunas traucējumu cēloņi var būt ļoti daudz un dažādi :

- sakodiena problēmas
- saīsināta zemmēles saitīte
- zobu defekti (lielas šķirbas starp zobiem, šķībi zobi u.c.)
- aukslēju problēmas
- lūpu īpatnības (atkārusies augšlūpa, saīsināta augšlūpa)
- polipi
- nepareiza valodas atdarināšana (saskarē ar bērniem, kuri ir jaunāki)
- divvalodība ģimenē
- fonemātiskās dzirdes nepietiekama attīstība u.c.

Katrs gadījums jāskatās un jāizvērtē individuāli. Jāizstrādā individuāla korekcijas programma katram bērnam (Skaņu izrunas traucējumi, skatīts: 15.03.2016).

Pieaugušais ir galvenais, noteicošais starpnieks tam, lai veidotos pareiza runa, ja vecāki vai pedagogs nepareizi izrunā skaņas, bērns veido nepareizu runas atdarināšanu. Fonemātiskā dzirde ir spēja vārdā atšķirt atsevišķas skaņas, ja tā neattīstās, ir grūti izprast ne tikai bērna teikto, bet nepareizā izruna dezorganizē bērna vārdu krājumu. Tas, savukārt, kavē fonemātisko priekšstatu un fonemātiskās uztveres veidošanos, kas ir pamatnosacījumi lasīt-rakstīt prasmju

apguvei. Izrunas traucējumi var skart jebkuru skaņu, taču visbiežāk tiek deformētas skaņu grupas, kā piemēram, priekšējie mēleņi (šņāceņi “š”, “ž”; svelpeņi “s”, “z”; skaņa “l”; “r”), vidējie mēleņi (skaņa “j”), pakalējie mēleņi (skaņas “k”, “g”, “j”).

Skaņu izrunas traucējumi var izpausties dažādi:

- skaņas neizrunāšana, piemēram, “labi” izrunā kā “bi”, “lapa” izrunā kā “apa”;
- skaņas izrunas kropļojums, piemēram, izrunājot „r”, dreb augšējās aukslējas;
- skaņas aizstāšana un jaukšana ar citu skaņu, piemēram, “riepa” izrunā kā “liepa”, “ķirši” izrunā kā “čirši”;
- tiek aizstāti – līdzskaņi, kuru izruna ir līdzīga pēc artikulācijas veida, piemēram, “kūka” ar “tūta”. Līdzskaņi, kuru izruna līdzīga pēc artikulācijas vietas, bet atšķirīga pēc artikulācijas veida, piemēram, “saule” kā “taule”.

Ja 3 gados bērns spēj veidot teikumus, kas sastāv tikai no pāris vārdiem un nesaskaņotas gramatikas – “Spēlēties, nē!”, “To man iedot!”, tad ir vērts doties pie logopēda. Bērniem, kuriem ir runas attīstības problēmas, var būt arī izteikta kautrība, viņi nelabprāt uzdod jautājumus un maz komunicē ar citiem, jo no apkārtējo reakcijas redz, ka ne vienmēr tiek saprasti un dažreiz pat izsmieti.

No 3- 4 gadiem bērns apgūst visas vārdšķiras, kā arī teikuma locekļu saistījumu, lieto sakārtotus un pakārtotus teikumus. Kļūdas vērojamas darbības vārdu locīšanā, patskaņu mijā (liet, lēju, leju, liešu). Tiek apgūtas īpašības vārdu un apstākļa vārdu salīdzināmās pakāpes (liels, lielāks, vislielākais, maz, mazāk, vismazāk), prievārdi, visas valodas skaņas. Bērns vērtē savu un citu cilvēku runu. Viņš bieži jautā par vārdu nozīmi. „Kāpēcīša” posms ir visā plaukumā.

No 3- 4 gadiem dažreiz bērnam rodas grūtības palīgteikumu veidošanā. Teikuma gramatiskajā uzbūvē tiek ievērotas likumsakarības. Bērns apgūst lietvārdu un darbības vārdu locīšanu, diemžēl arī apvidus runai atbilstošās nepareizās formas – „*es ir, viš ir, man nav nazis*” un tamlīdzīgi. Šai ziņā nav vainojami bērni, bet gan pieaugušie, kuri neseko līdzi savai runai. Darbības vārdos dažkārt gadās kļūdas skaņu mijā. Bērns apgūst īpašības vārdu un lietvārdu saskaņošanu visos locījumos un lieto visās nozīmēs (Hadaņonoka, Staļģe, Merirande, 2001, 32).

Nespēja vārdos izteikt savas vajadzības var būt par iemeslu agresivitātei – ko nevar pateikt, to var parādīt ar spēku. Komunicēšanas grūtības neļauj pilnvērtīgi izzināt apkārtējo pasauli, tas var veicināt noslēgšanos un citu prasmju attīstības kavēšanos, tai skaitā spēju par sevi parūpēties – notīrīt mandarīnu, sapogāt jaciņu. Tas, savukārt, saistīts ar sīko roku motoriku.

4 gadu vecumā vārdu krājums ir lielāks, taču ja bērns nevar izveidot gramatiski pareizus teikumus, bet runā “Lelle šeit gulēt!”, “Ārā mest viss!”, “Tu ļoti ātri nākt šeit!”, tad logopēdi

šādu runas problēmu dēvē par disgramatismu, tā ir nespēja saskaņot vārdu dzimti, skaitli, locījumu, kā arī teikumā ir nepareiza vārdu secība un nepareizs prievārdu lietojums. Ja runas spējas attīstības notiek pareizi, tad četru gadu vecumā bērnam būtu pareizi jāveido teikumi savā dzimtajā valodā.

Pedagoģiskie pētījumi ir nepārprotami apliecinājuši, ka uzskats par divvalodības (bilingualism) nevēlamo ietekmi un abu valodu prasmes pasliktināšanos ir maldīgs (Geidžs, Berliners, 1998, 120). Pēc šo autoru domām, pedagogam divvalodību nevajadzētu uzskatīt tikai par mazākumtautību audzēkņu vajadzību, jo tas ir labāks izglītības veids, ja šī izglītība sākas agri, turpinās noteiktu laika posmu un ir papildinoša, tas ir, papildus apgūstot otru valodu, bet nezaudē pirmo apgūto.

Mūsdienās bērni un vecāki ikdienā pārāk maz sarunājas. Ja agrāk ģimenes pulcējās pie galda un vismaz vakariņu laikā sarunājās, tad tagad šādas tradīcijas sāk pazust, toties bērns lielu dienas daļu pavada pie televizora, planšetdatora vai telefona, arī šie nosauktie, ir iemesls runas un valodas attīstības aizkavēšanai, jo ne vienmēr sociālajā vidē var saklausīt pareizu vārdu un skaņu izrunu. Vecāku uzskati par bērnu emocijām veido svarīgu aspektu vecāku emociju socializācijas un tas var attiekties uz bērnu garīgo veselību un labklājību (Halberstadt, Dunsmore, Bryant, Jr., Bryant, Jr., Beale, Thompson, 2013, 1195).

Runas traucējumi var būt iedzimti, tos var izraisīt arī smadzeņu darbības traucējumi. Gan emocionālās sfēras, gan motorikas attīstības problēmas var būt iemesls runas aizturei. Fizioloģiski runāšanu aizkavē biežas slimības ar vidusauss iekaisumiem, palielināti adenoīdi un polipi, kas ietekmē dzirdi.

Ja bērna vecāki intuitīvi jūt, ka runāšanas prasmes aizķerušās, tad pediatri un logopēdi iesaka nevilkt garumā ar problēmas risināšanu, ja šādi runas defekti netiek novērst laicīgi, tad nākamais posms, kurā bērns izjutīs problēmas, būs skola.

Jebkurai lietai vajag kārtīgu pamatu, tāpat ir arī pareizai vārdu izrunai. Un, kas tad ir izrunas pamatā – tā ir skaņa. Tāpēc, lai panāktu labu izrunu ir jāpievērš liela uzmanība skaņu izrunas pilnveidei.

Tas, ka agrā bērnībā skaņu izruna ir neprecīza ir pilnīgi normāli un dabiski. Tomēr, lai runa attīstītos straujāk, nozīmīgs ir pieaugušo darbs ar bērnu. Atstājot skaņu izrunas precizitātes apguvi tikai paša bērna ziņā, šis process var ieilgt un, nereti bērns pierod pie konkrētu skaņu nepareizas izrunas, ka vēlāk to ir grūti apgūt pareizi. Tāpat jānorāda, ka ne vienmēr blakus ir logopēds, īpaši jau agrā bērnībā, kad skaņu izrunas nepareizības tiek uzskatītas par normu, tāpēc skolotājam jāzina tie paņēmieni, kas sekmē skaņu izrunu un dikciju kopumā.

Prudņikova I. grāmatā „Montesori pedagoģija ikdienā” raksta, ka runāšanas prasmju attīstību līdz 5 gadu vecumam veicina:

1. Vispārējā vārdu krājuma paplašināšana;

- dabiska saruna ar bērnu, dažādu stāstu veidošana, pārrunas par pasaku, bildēm, dzejoli, teātra izrādes saturu, TV pārraidi, ludziņu iestudēšanu;
- dziedāšana, un dziesmu klausīšanās, spēļu izveide;
- vispārējo kultūras pasākumu apmeklēšana – teātris, kino utt;
- ekskursijas;
- fantāziju vārdi – bērnu izveidoti, kad vēl nezina īstos.

2. Valodas precizēšana ar tā saukto „jēgas materiālu” palīdzību, apgūstot praktiskās dzīves vingrinājumus un sajūtu vingrinājumus, kad tiek vingrināts, piemēram, „tas ir īss, bet tas ir garš”, „tas ir zems, bet tas ir augsts”.

3. Vārdu krājuma paplašināšana ar kartiņu materiālu (parasti starp reālo priekšmetu un vārdu – piemēram, dzīvnieku figūriņas, tad to attēli un pēc tam kartiņa ar jēdzienu) (Prudņikova, 2004, 100) .

Pirmsskolas izglītības iestādes mērķis ir sekmēt bērnu vispusīgu un harmonisku attīstību, ievērojot viņu attīstības likumsakarības un vajadzības dzīvei nepieciešamo zināšanu un prasmju apguvē, pamatojoties uz pozitīvas attieksmes veidošanu un mācīšanos darot (Valsts izglītības satura centrs, 2012, skatīts: 10.04.2016). Lai sekmētu bērna valodas apguvi pedagoģiskajā procesā, galvenais ir ievērot šos nosacījumus, kuri sekmē bērnu vispusīgu un harmonisku attīstību.

Valsts izglītības un satura centra metodiskajos norādījumos ir minēti pirmsskolas valodas un runas attīstības uzdevumi un tie tiek iedalīti:

- attīstīt prasmes saklausīt un saprast dzirdēto;
- attīstīt prasmi izteikt savas domas;
- attīstīt stāstītprasmi;
- paplašināt vārdu krājumu;
- iepazīstināt ar latviešu tautas folkloru, daiļliteratūru;
- attīstīt prasmi saklausīt un diferencēt valodas skaņas;
- sagatavot rakstīt un lasītprasmes apguvei;
- attīstīt pašizpaušmes prasmes (Valsts izglītības un satura centrs, 2012, skatīts: 10.04.2016).

Pedagoģiskā sadarbība ir skolas, skolēnu un vecāku radoša darbība kopīgu mērķu sasniegšanā, proti, skolēna personības attīstība (Baldiņš, Raževa, 2001, 7). Pieminot A.Baldiņa un A. Raževas citātu, var piebilst, ka pedagoģiskajai sadarbībai būtu jāpievērš liela uzmanība,

jo pedagogs, bērns un vecāki ir vienlīdz iesaistīti bērna attīstības veicināšanā, tajā skaitā, runas attīstībā.

Skaņu izrunas traucējumi būtu jānovērš jau pirmsskolas vecumā, lai, uzsākot skolas gaitas, nebūtu problēmu ar lasīšanas un rakstīšanas procesiem. Pie pareizas runas veidošanas ir nepieciešams darbs ne tikai pie logopēda, bet arī sistemātisks darbs ar bērnu mājās, veicot dažādus skaņu vingrinājumus.. Apmēram, līdz 5 gadu vecumam, bērna runai būtu jābūt skaidrai un pareizai. Visbiežāk ir sastopama skaņu: “s”, “š”, “z”, “ž”, “c”, “dz”, “dž” un “r” nepareiza izruna. Bērns šīs skaņas vai nu neizrunā vispār, vai izrunā nepareizi, neskaidri vai aizstāj ar citu skaņu.

Valodas un runas aktivizēšanai pirmsskolā mērķis ir sekmēt bērnu izpratnes veidošanos par valodu kā domāšanas, savstarpējās sazināšanās un radošās pašizpaušmes līdzekli (Valsts izglītības satura centrs, 2012, skatīts: 10.04.2016). Tas nozīmē, ka pirmsskolas pedagoģiskā procesa laikā bērnam jāsaņem iespēja kvalitatīvi un pareizi apgūt dzimto valodu.

Noteikumi, kuri būtu jāievēro, sarunājoties ar bērnu:

- Veido acu kontaktu ar bērnu! Apsēdies viņam līdzās, notupies, pacel pie sevis! Tuvumā redzot pieaugušā mutes kustības, bērns iemācās, kā izteikt skaņas un vārdus.
- Runā pareizi, neatdarini bērnu.
- Runā lēni, mierīgi, atdalot vārdus! Svarīga ir balss intonācija un izteiksmes, jo tās palīdz bērnam saprast teikto.
- Domu izsaki vienkāršiem teikumiem!
- Dod laiku bērnam atbildēt uz viņa uzdoto jautājumu, neatbildi viņa vietā!
- Uzklusi bērnu, iedrošini un iesaisti dialogā!
- Darbojies kopā ar bērnu, pārrunā ar to notikumus, stāsti pasakas, lasi un dzied kopā ar to!
- Neprasi no bērna, lai viņš visus vārdus izrunā pilnīgi pareizi- viņš tam vēl nav gatavs!
- Nepieprasi, lai bērns vārdus atkārtu vairākas reizes!

Bērnam vecāku mīlestība un rūpes nav jānopelna, jo tās viņam gluži vienkārši pienākas. Vecāku sniegtā mīlestība atvasēm sniedz drošības un atbalsta izjūtu, kas viņiem ir nepieciešama, lai viņi dzīvē būtu laimīgi. Mīlestība ir jūtas, kas ietver visas vai lielāko daļu pozitīvo emociju, drošu, bieži monogāmu, attiecību kontekstā (Fredrickson, 2009, 150). Emocionālā labsajūta ir saistīta ar bērna turpmākās dzīves kvalitāti - to, cik veiksmīgs, pašpārliecināts viņš būs, kā izdosies veidot attiecības ar citiem un attīstīt savus talantus un spējas. Runas un valodas attīstības viens no galvenajiem nosacījumiem ir laimīgs bērns, kas

viennozīmīgi tāds ir, ja ģimenē ir saprasts un mīlēts. Bērns nezina, ka ir bērns, viņš jūtas kā tā cilvēka kopija, ar kuru sarunājas (Dalto, 1997, 21). F. Dalto citāts visvairāk apliecina, ka bērni atdarina pieaugušos, tāpēc būtu jāmeklē pareizi pasniegt valodas izruna, kuru bērns kopā no pieaugušā jau agrā bērnībā.

Viens no galvenajiem runas un valodas, tajā skaitā skaņu izrunas, attīstības sekmējošajiem nosacījumiem ir vides nozīme. Ģimene ir tā vieta, kur bērns apgūst savu pirmo dzīves pieredzi, savukārt sākotnējās pieredzes bagātināšana tālāk notiek pirmsskolas izglītības iestādē, tādēļ ir nozīmīgi ir tas, ka skolotājs attiecas pozitīvi pret savu darbu, bērniem sniedz atbalstu, rāda piemēru un tic tam, ka bērnam izdosies. Skolotājs, dodot no sevis labāko, iedvesmo bērnus mācīties un palīdz viņiem piepildīt savus sapņus, tādā veidā spēj arī motivēt un iedvesmot bērnus, ieklausīties viņos un atrast izeju situācijās, kuras iepriekš nav prognozējamās. Arī V. Golubina savā darbā pieminējusi, ka skolotājs gandrīz vienmēr kļūst par atdarināšanas paraugu, tāpēc viņam savā darbībā jābalstās uz stingriem ētikas pamatiem (Golubina, 2007, 49). Lasot šo citātu, atliek pieminēt, ka skolotājam jābūt ar pareizu stāju, runas dikciju un patīkami pozitīviem dzīves uzskatiem.

Skolotājam jāprot arī organizēt darba vidi, tas ir, jāprot izkārtot telpu tā, lai bērns spēj pievērsties mācībām konkrētā laikā, kā arī spēj nodoties rotaļām brīvajā laikā, šeit atliek pieminēt V. Golubinas teikto, attīstošu vidi jāveido un jāiekārto tā, lai bērnam būtu iespēja darboties vienatnē, gan kopā ar citiem. Jārada apstākļi, lai būtu kur darboties, kur un ar ko rotaļāties un spēlēties, jo bērna dzīves veids ir rotaļas un spēles (Golubina, 2007, 151).

Arī videi, kurā bērns dzīvo, tas ir, ģimenei, būtu jāvērs uzmanību tam, lai bērns pēc sirds patikas var pats attīstīt savas spējas un arī iepazīt visu apkārtējo. Vecāki nedrīkst skopoties ar uzslavām un pamudinājumiem, piedalīšanās kopīgās rotaļās būs viens no emocionālajiem aspektiem, kas rada vēl ciešākas un sirsnīgākas saites ar bērnu, tas, savukārt, ļaus bērnam augt veidoties par pašpārliecinātu cilvēku.

Ļoti liela nozīme bērna attīstībā ir viņa pirmajai grāmatiņai, kuru viņš pēta kopā ar māmiņu. No tā, cik labi bērns būs iepazīs māti, lietas ap sevi, būs atkarīga viņa tālākā saskarsme ar pasauli. Pirmsskolas vecuma bērnu pedagogu un vecāku uzdevums nav sniegt bērnam noteiktu daudzumu zināšanu, bet gan attīstīt bērna prātu, valodu, sensorās iemaņas, lai, aizejot uz skolu, viņš viegli varētu tikt galā ar mācību programmas prasībām.

Tiek iedalīti 4 posmi pedagogu un bērnu vecāku sadarbības organizācijā:

1. posms – bērna pozitīvā tēla raidīšana vecākiem (Pedagogs nekad nesūdzas par bērnu. Pat ja viņš ir kaut ko izdarījis. Saruna notiek ar devīzi: „Jūs bērns ir vislabākais”);

2. posms – zināšanu par bērnu, kuras viņi nevarētu gūt ģimenē, sniegšana vecākiem (Pedagogs ziņo par bērna panākumiem un attīstību, saskarsmes īpatnībām ar citiem bērniem, mācību darbības rezultātiem);

3. posms – pedagoga iepazīšanās ar ģimenes problēmām bērna audzināšanā un apmācībā (Šajā posmā aktīvā loma pieder vecākiem, pedagogs tikai uztur dialogu, nesniedzot vērtējumu. Jāatceras, ka, no vecākiem gūtā informācija nav jāizpauž kolēģiem grupā un, tā ir izmantojama tikai pozitīvas savstarpējās sadarbības organizēšanai);

4. posms – bērna personības kopīga pētīšana un veidošana (Tikai šajā posmā pedagogs, kas ir guvis vecāku uzticību, sekmīgi organizējot iepriekšējos posmus, var sākt uzmanīgi sniegt padoms vecākiem).

1.3 Rotaļu nozīme bērna attīstībā

Jau ar pirmajiem mērķtiecīgajiem bērna tvērieniem viņš vēlas pētīt tuvākos priekšmetus un lietas, proti, vērot krāsu un toņu atšķirības, aptaustīt formu, sajust smaržu, varbūt pagaršot, izlaist no rokām, lai dzirdētu, kā šis priekšmets skan. Šādi bērns piedzīvo pasauli – caur izziņas darbību.

Ikvienam bērnam ir milzīga vēlēšanās rotaļāties un izzināt, bet galvenais- viņi grib būt kopā ar pieaugušo. Vairāk par visu bērns vēlas, lai pieaugušais interesējas par viņu, veltī viņam savu laiku un sirsnību. Kopīgās rotaļās pieaugušais spēj bērnam to dot.

Rotaļā bērns apgūst dzimto valodu, pilnveido savu runas prasmi. Attīstoties runai notiek bērna intelektuālā attīstība, jo līdz ar jaunu vārdu apgūšanu, bērns mācās izteikt savas domas.

Paplašinoties bērna redzeslokam, bērna vārdu krājumam pievienojas jauni vārdi un izveidojās sava “vārdnīca”. Pasaules izzināšanā galvenais ir bērna aktīva darbība (Kaņepēja, 2003,54).

Pieaugušie cenšas radīt bērnam prieku, modināt dzīvu emocionālo atbalsi, iemācīt sasniegt mērķi, sadarboties ar pieaugušajiem utt.

Ar jēdzienu „rotaļa” izprot:

- īpašu attieksmi pret pasauli;
- īpašu bērna darbību, kura noris un mainās kā viņa subjektīvā aktivitāte;
- bērna sociāli apgūtu darbības veidu vai attieksmi pret pasauli; darbību, kuras gaitā attīstās bērna psihe;
- bērna dzīves organizēšanas sociāli pedagoģisku formu (Romenkova, 2012, 22).

Autore uzsver, ka tomēr vissvarīgākais un arī pats galvenais ko rotaļa dod bērniem ir prieks no kopīgas darbošanās nodarbībās, kā arī radīt apstākļus, lai ikviens bērns spētu vingrināt, nostiprināt un attīstīt savas spējas (Bakisa, Romēns 1997, 15).

Rotaļa nevar iedarboties uz bērna attīstības procesu bez bērna reālas darbības, tā nav rezultatīva, tā sniedz bērnam emocionālu komfortu, līdzsvaru, apmierinājumu, drošības un brīvības sajūtu, iespēju sevi realizēt, apjaust savas intelektuālās iespējas un iespēju iepazīt pasauli, attīstīt iztēli, jaunradi, izteikt savus pārdzīvojumus (Dzintere, Boša, 1997, 16).

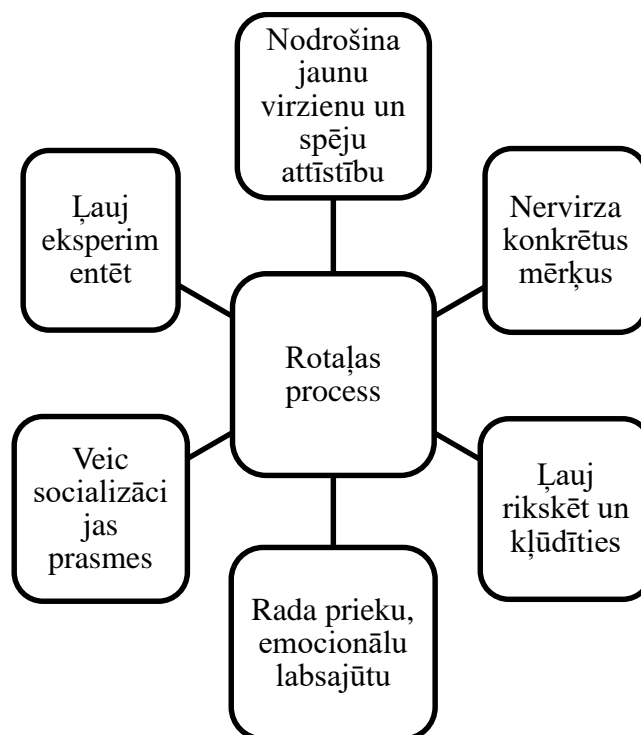
Rotaļas rezultāts ir izvirzītā rotaļu uzdevuma realizēšana. Rotaļā notiek bērna attīstība un mācīšanās. Rotaļa neizvirza bērnam uzdevumus tiešā un atklātā formā, kā tas notiek formālās mācīšanās laikā, bet uzdevumi tiek iekļauti rotaļu saturā, darbībās un noteikumos (Dzintere, Boša, 1997, 21).

Bērns progresē un mācās tik, cik tiek rosināta viņa motivācija, kas, savukārt, būs spēcīga, ja pieaugušais izvirzīs bērna attīstības līmenim atbilstošas prasības un neaizmirsīs viņu uzslavēt. Tas nozīmē, ka bērnam jāpiedāvā darbības, kurās viņam var veikties, kurās viņš labi jūtas. Ja tas netiek ievērots, bērns tiks nostādīts riska vai pat neveiksmes situācijā un tādejādi var iegūt vēlamajam tikai pretēju rezultātu, tas ir, bērns noslēgsies, zaudēs ticību sev un negribēs vairs kopā ar pieaugušo mācīties. Lai pastiprinātu vēlmi un pamatojumu darīt vairāk un vairāk, jārikojas tā, lai bērnam kopīgā darbošanās veicas, tad pieaugušajam ir pamats viņu uzslavēt un ar bērnu lepoties. Autore piemin, ka Ž. Piažē rotaļas attīstību saista ar bērna intelekta attīstības pamatstadijām. Viņš izdala rotaļas attīstībā trīs komponentus:

- sensomotorās rotaļas – parādās bērna dzīves pirmajos mēnešos;
- simboliskās rotaļas, kas ir egocentriska domāšana tīrā veidā;
- rotaļas ar noteikumiem, parādās no četrus gadu vecuma, noteikumi tiek mantoti no paaudzes uz paaudzi vai rodas pēkšņi (Piažē, 2002, 4).

Pirmsskolā rotaļai ir liela nozīme, tā ir galvenā bērna darbība, no kuras ir atkarīga psihisko procesu – jūtu, domāšanas, atmiņas, gribas, attīstība. Rotaļas ir bērna galvenais dzīves saturs un darbošanās pamats, tādā veidā bērns modelē dzīvi. Viņš attēlo dažādas dzīves norises, izvēlas līdzekļus savai darbībai, uzņemas lomas, kuru izpildi pārdzīvo. Tādēļ rotaļa uzskatāma par bērna vispusīgas attīstības galveno līdzekli. Rotaļas un spēles nes līdzīgi savus dabiskos attīstošos momentus, jo ļauj pirmsskolēnam brīvi un radoši attēlot to, ko viņš saredz apkārtējā pasaulē un sev tuvo cilvēku darbībā (Golubina, 2007, 179). Savukārt, Arī D. Dzintere piemin, ka rotaļā bērni attēlo ikdienā redzēto, izspēlē dažādas situācijas ar rotaļlietām. Bērns pārnes savas sajūtas un izspēlē to (Dzintere, 2001, 22).

D. Dzintere rotaļas procesu klasificē šādi (sk. 2.attēlu)

2. attēls. Rotaļas process un funkcijas (Dzintere, 2001)

V. Golubina raksta, ka visi rotaļu un spēļu veidi (katrs savādāk) bagātina bērna estētisko uztveri un rada pozitīvu pārdzīvojumu. Katrai rotaļai un spēlei ir savas priekšrocības, taču visas paplašina bērna redzesloku (Golubina, 2007, 179). Lasot šo citātu, var secināt, ka rotaļa palīdz bērniem sevi pārbaudīt un parādīt, ko viņi zina. Tā ļauj bērnam ielūkoties savā un citu uzvedībā, iemāca, kā izturēties vienam pret otru.

Pirmsskolas galvenā mācību forma ir integrētas rotaļnodarbības, kurā tiek apvienotas dažādas mācības, tādā veidā attīstot vairākas zināšanas un prasmes uzreiz. Šādā veidā bērnam dota iespēja apgūt runas attīstību arī matemātikas nodarbībā, tas skaidrots arī Pirmsskolas izglītības grāmatā "Ideju krātuve pirmsskolai 1.". Rotaļnodarbības papildina cita citu, tās ir saistītas ar pirmsskolas izglītības iestādē izstrādātajām tēmām, kuras vijas cauri visiem nodarbību veidiem, ievērojot bērnu vecumu un attīstības pakāpi (Pirmsskolas izglītība, 2010,4). Arī A. Lanka savā rakstu darbā piemin, ka integrēto rotaļnodarbību organizēšana ir sarežģīts un radošs uzdevums, kura īstenošanā būtu jāievēro attīstības posma īpatnības, bērnu spējas un virzība uz radošu domāšanu, nevis zināšanu apgūšanu un reproducēšanu. Pirmsskolā vadošā

darbība ir rotaļa, nevis mācību darbība un galvenais uzdevums nav lasīšana, rakstīšana vai matemātika, bet gan runas attīstīšana, apkārtējās vides izzināšana, psiho - sociālā gatavošanās skolai (Lanka, 2011, skatīts: 10.04.2016).

Rotaļas galvenā vērtība ir tā, ka tajā mācību uzdevumi bērnam tiek virzīti netiešā veidā. Bērns nolūks nav mācīties rotaļā, bet rotaļas gaitā viņš apgūst visu sev tik nepieciešamo un tāpēc izjūt jo lielāku lepnumu par apgūto. Rotaļā atklājas bērna daba, pozitīvās un negatīvās īpašības, kas vērtīgam pedagogam ļauj ieviest nepieciešamās korekcijas bērna attīstības procesā.

Rotaļas laikā patstāvīgi apgūstot jaunas prasmes, pieaug bērna pašvērtējums un elastīgums, spēja adaptēties jaunos apstākļos. Rotaļājoties bērni izpēta un rada pasauli, kuru tie spēj kontrolēt, tādā veidā pārvar bailes un apgūst dažādas pieaugušo prasmes un lomas.

Pirmskolas jaunākajā vecumā rotaļai ir noteicoša un attīstoša loma, jo rotaļa šajā vecumā ir bērna dzīves veids, bērna dzīves organizācijas pamatforma, kas attīsta un pilnveido viņa prātu. Rotaļā bērns gūst sociāli noderīgas iemaņas un prasmes, apgūst salīdzināšanas un vērtēšanas iemaņas. Rotaļas noteikumi, ko bērns apgūst un izpilda labprātīgi, veido prasmi regulēt savu uzvedību, audzina gribu, iemāca veidot pozitīvas attiecības ar vienaudžiem un pieaugušajiem, kā arī attīsta bērnu emocionāli. Tā māca sadarboties, saskaņot savu rīcību un vēlmes ar citiem rotaļas dalībniekiem, jo ir jāiekļaujas rotaļas kopējo uzdevumu izpildīšanā un veikšanā. 3- 4 gadus vecs bērns jau prot ienest rotaļā savu personīgo, radošo pieredzi, jau izveidojušās iemaņas un prasmes. Dažādu situāciju izspēlēšana rotaļā ļauj bērnam apgūt tām raksturīgākās darbības, rīcības un uzvedības modeļus, kas noderēs tālākajā dzīvē.

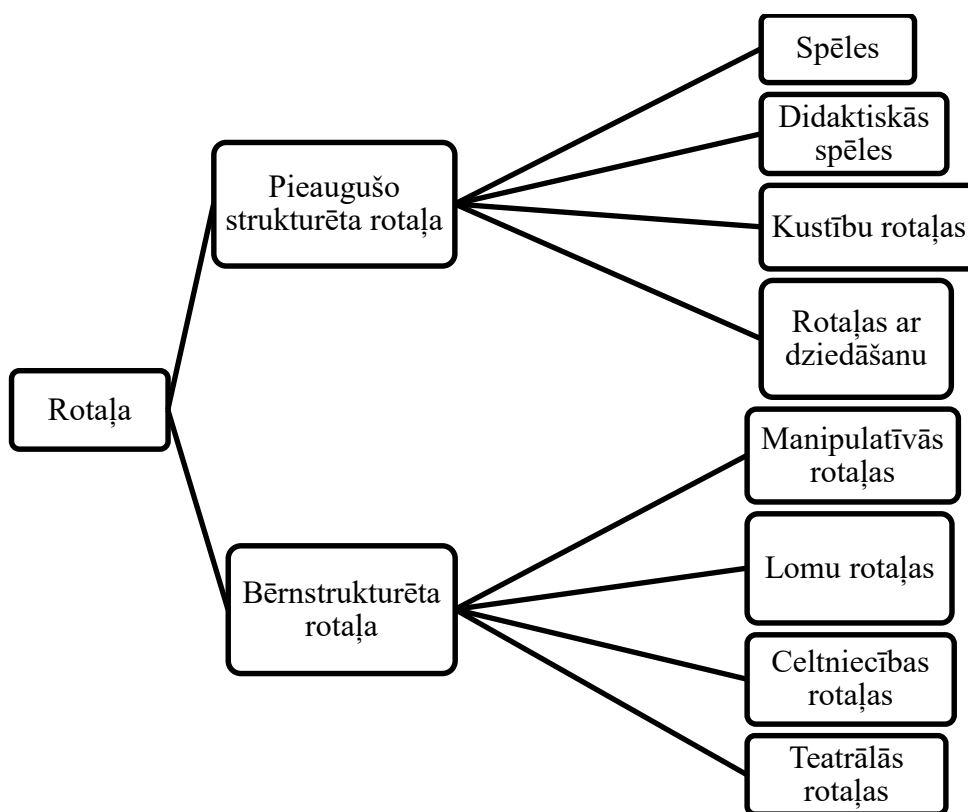
1.4 Rotaļu veidi, to izmantošana bērnu runas un vārdu krājuma aktivizēšanai

Rotaļa ir metode, kuras laikā rotaļu darbību savieno ar paskaidrošanu, rādīšanu, norādījumiem un jautājumiem, kuri ir palīgpaņēmieni. Pamatveids ir sižeta un lomu rotaļas. Galvenā nozīme ir pedagogam, kurš sadala lomas un izvēlas sižetu, saistībā ar koriģējoši attīstošai darbībai izvirzītajiem mērķiem un uzdevumiem. Rotaļas laikā var izmantot dziedāšanu, kustību elementus, ņemot vērā bērna runas un valodas traucējuma pakāpi un bērnu individuālās un personības īpašības (Епифанцева и др, 2008, 279).

Rotaļā bērns apgūst dzimto valodu, pilnveido savu runas prasmi. Attīstoties runai notiek bērna intelektuālā attīstība, jo līdz ar jaunu vārdu apgūšanu, bērns mācās izteikt savas domas. Paplašinoties bērna redzeslokam, bērna vārdu krājumam pievienojas jauni vārdi un izveidojās sava "vārdnīca". Pasaules izzināšanā galvenais ir bērna aktīva darbība (Каңепежа, 2003, 54).

3 – 4 gadīgs bērns ir ziņkārīgs un ar ļoti daudz ko aizraujas. Bērnu interesē viss, kas ir ap viņu, un viss, ko viņš konkrētā brīdī arī neredz, iegaumē daudz ko jaunu, kā arī labi atceras noderīgu informāciju. Aktīvi attīstās arī iztēle, atmiņa, abstraktā un loģiskā domāšana. Bez tam, bērns var koncentrēties un aizrauties ar kaut ko jau ilgāk, viņam patīk gan darboties vienatnē, gan arī kopā ar citiem bērniem, pieaugušajiem.

Kā tiek norādīts, rotaļas var iedalīt divās lielās grupās, tas ir, pieaugušo strukturētajās, kur galvenokārt ir jāspēlē pēc noteikumiem un bērnstrukturētajās rotaļās, kas ir rotaļas bez noteikumiem (Schwartzman, 1985, 11). Smalkāk šos iedalījumus var apskatīt attēlā. (sk 3. attēlu)

3. attēls. Rotaļu iedalījums. (Stangaine, 2013)

Jaunākajā vecumposmā noder lomu rotaļas un spēles, kurās jāievēro noteikumi, kā piemēram, bērni spēlē, ka atrodas virtuvē vai skolā, izliekoties, ka ir pavāri vai skolotāji. Vērojot bērnus lomu spēles laikā, ir iespējams saprast, kā bērns jūtas kolektīvā, un kādas lomu spēles izvēlas: vadošās vai otršķirīgās, tādejādi pedagogs var izvēlēties, kādas lomu rotaļas piedāvāt kautrīgiem bērniem un kādas atvērtākiem bērniem. Spēles jēga ir runāt bez pauzēm un iespējami pareizā valodā. Kad bērns runāšanu beidzis, jūs darāt to pašu. Sāciet ar piecpadsmit vai divdesmit sekunžu garu runu, pakāpeniski palielinot tās ilgumu (Bakisa, Romēns, 1997, 124).

Lomu rotaļas – bērns pats ir savas darbības saimnieks, jo novērojama patstāvīga darbība. Lomu rotaļas, gavlenokart, atspoguļojas sadzīves situācijas, pieaugušo profesiju attēlošana, kā arī pašu bērnu dzīve un tās ikdienas notikumi.

Teatrālās rotaļas – bērns sižetu veido, balstoties uz literāriem darbiem vai paša izdomātu stāstiņu, teātra izrādi. Autore uzsver, ka šādā veidā bērns attīsta dialogrunas prasmi un iemācās runāt dažādās sadzīves situācijās. Teatrālās rotaļas iedalās divās lielās grupās – dramatizācijas un režisoriskajās rotaļās. Dramatizācijas rotaļās bērni paši izpilda aktieru lomas – dzied, dejo, runā, muzicē. Režisoriskās rotaļas ir rotaļas ar leļļu teātri un sīko rotaļlietu komplektiem, ar kuru palīdzību tiek attēlots kāds notikums. Šīs lelles tiek vadītas ar kustībām, runu un intonācijas palīdzību (Dzintere, Stangaine, 2007, 101).

Spēles ar dramatizāciju- viss, kas attiecas uz teātri. Izspēlējam bērnam zināmu pasaku ar pirkstiņu lellišu palīdzību vai vienkārši ar rotaļlietām, figūriņām, kociņiem vai velkot maskas un kostīmus, iedzīvojamies pasaku tēlā. Tādas spēles attīsta bērnam visu, ko vien iespējams attīstīt - runu, loģiku, uzmanību, domāšanu, atmiņu, bet pats galvenais, tas ir veids, kā bērns var izpausties (Balkina, 2013, skatīts: 20.04.2017).

Kustību rotaļas bērniem patīk visos vecumos, jo kustību rotaļām var pievienot dažādus skaitāmpantiņus, tādejādi attīstot arī skaņu izrunu, kā piemēram, ritmizē dažādus īsus un zināmus dzejoļus. Kustību rotaļas galvenie uzdevumi:

- sekmēt bērna pašapziņas veidošanos;
- nostiprināt veselību;
- veicināt fizisko attīstību;
- iekļaut rotaļā citas aktivitātes (Pučure, 2001, 55).

Ļoti svarīgas rotaļas agrīnā vecumā ir arī pirkstiņu rotaļas, jo bērns tādā veidā attīsta pirkstu motoriku, kas savukārt veicina domāšanas un runas attīstību. Jau mūsu senči bija ievērojuši, ka šie īsie dzejoliši ar roku un pirkstu kustībām labvēlīgi ietekmē bērna attīstību, īpaši pieminot, ka nozīmīgas šīs rotaļas ir bērniem ar runas traucējumiem.

Pirkstu sīkās muskulatūras mērķtiecīga attīstīšana un pirkstu veiklības izkopšana vienlaicīgi stimulē fonemātisko iemaņu attīstību, tāpēc jau agrā bērnībā ieteicamas “pirkstiņu” spēles un vingrinājumi (Valsts izglītības satura centrs, 2011, 7). Atsaucoties uz šo citātu, pedagogam ir ieteicams pievērst lielu uzmanību pirkstu sīkās muskulatūras attīstīšanai, jo trenējot roku mazos muskuļus, vienlaikus tiek darbināta arī tā smadzeņu daļa, kas atbild gan par rakstīšanu, gan par runāšanu. Pirkstu sīkās muskulatūras vingrinājumus var mērķtiecīgi izmantot, piemēram, rīta aplī, mācību procesa dinamiskajā pauzē vai pastaigas laikā, kā arī, lai sagatavotu, iesildītu bērnu rokas rakstīšanas iemaņu attīstīšanai, tomēr jāpiemin ir B. Brices citāts, ka pirkstu rotaļas un skandējamos dzejolišus pieaugušajam ir jāizpilda emocionāli un

izteiksmīgi, bez liekiem, skaļiem emocionāliem pārspīlējumiem, jo tas var uztraukt un uzbudināt bērnu (Brice, 2007, 95).

Celtniecības rotaļas- bērni būvē, ceļ, konstruē dažādas celtnes, izvirza mērķi, plāno savu darbību, kopīgi apspriežas, sadarbojas, izmanto dažādus materiālus. Šīs rotaļas īpaši patīk zēniem. Celtniecības rotaļas sekmē bērna pašattīstību, mazākie bērni spēlējas ar klučīšiem, lielākie bērni, ap piecu gadu vecumu spēlē mājās, taisa slēptuves. Svarīga ir materiālu pieejamība un laiks bērniem rotaļām (Dzintere, Stangaine, 2007, 50). Celtniecības materiāls var būt dažāds – dažādi kluči, dabas materiāls, kā piemēram, smiltis, sniegs, utt..

Didaktiskās spēles– viens no pirmsskolas vecuma bērnu audzināšanas un mācīšanas līdzekļiem, kurās bērna uzvedību un arī attieksmes ar pārējiem bērniem regulē noteikumi. Rotaļu iniciators ir pieaugušais, kura uzdevums ir bērniem izskaidrot noteikumus, tādējādi rotaļa kalpos audzinošiem mērķiem. Svarīgi ir iemācīt bērniem ievērot noteikumus jau no agras bērnības, jo tas viņiem vēlāk atvieglos saskarsmi ar vienaudžiem (Udaļcova, 1983, 15). Didaktiskās spēles tiek iedalītas pēc struktūras (rotaļu uzdevumi, didaktiskie vingrinājumi), pēc materiāla (galda spēles, didaktiskais materiāls, vārdiskās rotaļas), pēc uzdevuma (zināšanu sniegšana, nostiprināšana, to izmantošana praktiskajā darbībā, darbības paņēmieni apgūvē).

Didaktisko spēļu nozīme runas attīstībā:

- tiek precizēti priekšstati par apkārtni;
- zināšanas par priekšmetu padziļinās;
- rotaļas attīsta bērna domāšanu un runu;

Didaktisko spēļu uzdevumi:

- paplašināt bērnu vārdu krājumu;
- priekšmetu vārdiskā salīdzināšana;
- spēju izkārtot priekšmetus, izskaidrojot to nozīmi;
- noteikt priekšmetus pēc to pazīmēm;
- vingrināt atmiņu un uzmanību;
- veicināt bērnu zināšanas izziņas procesā;
- rosināt bērnu spēju darboties ar attēliem (Skrube, Kalniņa, 1983, 167).

Stangaine I., analizējot L. Vudu secina, ka rotaļā bērnu mācīšanos īpaši sekmē tas, ka:

- rotaļas intereses centrā ir bērna idejas un intereses;
- bērns rotaļā jūtās kā situācijas noteicējs;
- bērns rotaļā mācās, izzina un labāk apgūst caur pozitīvām emocijām;
- bērns rotaļā mācās bez bailēm, neveidojās barjera;

- bērns pats veido rotaļu, apzinoties savu “ES” apmierina vajadzību būt kopā ar vienaudžiem vai pieaugušā atbalstu;
 - bērns rotaļā nevar kļūdīties, jo tai nav noteikumu un tāpēc nav precīzu atbilžu;
 - rotaļas ir bērna paša rosinātas, kas sekmē bērna aktivitāti, gribas un prāta piepūli
- (Stangaine, 2015, 20).

Pedagogam, organizējot savu darbu, jāpievērš uzmanību rotaļu un spēļu izvēlei, jāprot noteikt, kas šajā vecumposmā ir noderīgs. Jāizvērtē katra bērna dotības un vajadzīgās zināšanas, attiecīgi runas un valodas attīstīšanai. Rotaļa nodrošina dinamisku mācīšanos, vislabāk atbilst bērna vajadzībai pēc runas un uzvedības neatkarības.

Darba autore piemin, ka saistītā literatūra par runu, valodas krājumu un rotaļu ir ļoti nozīmīga pedagoģiskajā procesā un ieteiktu katram pedagogam no sirds turpināt attīstīties un apzināt teorētiskās literatūras bagātību, iet laukumā līdzīgi un pašiem tiekties pēc jaunām zināšanām un prasmēm, kas, savukārt, pedagogam dod plašākas zināšanas.

2. Empīriskais pētījums par 3-4 gadīgu bērnu runas un vārdu krājuma aktivizēšanu pedagoģiskajā procesā

2.1 Pētījuma metodoloģija

Pētījuma mērķis: izzināt un izpētīt rotaļas, kā pedagoģiskā procesa galveno sastāvdaļu, ietekmi uz runas attīstīšanu, darba gaitā ievērojot šādus nosacījumus- bērna vecumposmam atbilstošu rotaļu izvēle, emocionālu atsaucība un vēlme praktiski līdzdarboties.

Pētījuma uzdevumi:

1. Izstrādāt kritērijus bērna runas attīstības noteikšanai.
2. Izzināt bērnu runas attīstību pētījuma sākumā.
3. Veikt pedagoģisko procesu bērnu runas attīstības sekmēšanu rotaļās.
4. Veikt atkārtotu bērnu runas attīstības izpēti, analizēt iegūtos rezultātus.

Balstoties uz teorētiskajām atziņām par 3- 4 gadus vecu bērnu vārdu krājuma attīstību, tika veikti pētījumi Tukuma pirmsskolas izglītības iestādē X. Pētījumam tika izvēlēti 20 bērni (11 meitenes un 9 zēni) no 3- 4 gadiem un viņu vecāki.

Vecāku un skolotāja sadarbības pētījuma veikšanai darba autore izmantoja dažādas metodes: vecāku aptauju, novērošanu, anketēšanu un personīgās darba pieredzes apkopojumu.

Kā pētījumu metode ir izvēlēta **aptauja**, lai pēc aptaujāto sacītā gūtu sākotnējo informāciju par subjektīvām nostādnēm.

Pastāv divu veidu aptaujas:

- Mutiskā – brīva un iepriekš plānota intervija; jautājumi ir iepriekš sagatavoti;
- Ar anketas palīdzību, kuru aizpilda intervējamais un kurā var būt atklātie jautājumi, kā arī jautājumi ar atbilžu variantiem, no kuriem jāizvēlas viens vai arī atbilžu varianti jāsakārto subjektīvi nozīmīgā secībā.

Aptaujas metodēm ir daudz nenoliedzamu vērtību. Galvenā ir tā, ka var aptaujāt lielu skaitu cilvēku. Jo lielāks aptaujāto cilvēku skaits, jo iegūtie dati ticamāki. Ar aptaujas palīdzību var arī iegūt interesantus, netiešus materiālus, kas raksturo aptaujātos. Aptaujā iegūst nevis objektīvus datus, bet gan tikai cilvēku domas par pētāmajiem jautājumiem. Šo metodi skolotājam ieteicams pielietot arī tad, kad veic ģimenes vides izzināšanu, lai tuvāk iepazītu bērnus un viņu ģimenes (Jerāte, Strazdiņa, 2011).

Pedagoģisko un psiholoģisko parādību, kā arī dažādu faktu izzināšana ietver sevī divus pētījuma līmeņus – teorētisko un empīrisko. Atkarībā no iecerētā līmeņa darba autore izvēlējās pētīšanas metodes.

Zināšanas par izvēlētās tēmas izpēti nepieciešamas katram pedagogam, jo prasme iepazīt pedagoģisko literatūru ir nepieciešams priekšnosacījums pedagoģiskajā darbā. Šī literatūra ietver dažādu autoru pētījumus par sabiedrības pedagoģisko procesu, tā norisi dažādās izglītības un audzināšanas pakāpēs.

Rakstot šo darbu, autore pēc iespējas vairāk izmantoja dažādu pedagogu un psihologu atziņas, secinājumus, problēmu risinājumus, kā arī iepazīnās un atklāja dažādas sava izvēlētā pētījuma metodes. Vispusīga un sistemātiska literatūras pārzināšana par pētāmo problēmu ir viens no priekšnosacījumiem, kas nepieciešams sekmīgai problēmas risināšanai.

Literatūras izpētes rezultātā uzkrājas zinātniskais materiāls, kura pamatā var izmantot dažādu darbu autoru personīgos pieņēmumus un apgalvojumus, iebildumus, kritizējošas piezīmes, vērtējumus, kā arī jaunas domas un ierosmes, lai veiktu sava pētījuma plāna uzmetumu.

Jebkura no pedagoģiskā pētījuma metodēm, tā vai citādi, ir saistīta ar literatūras izpēti. Literatūrā gūtās atziņas palīdz metožu izvēlē, novērošanas organizēšanā, kā arī citā darbā, kas saistīts ar izvēlētās tēmas dziļāku izpēti.

Visizplatītākās empīriskās metodes, ko izmanto pedagoģiskās pieredzes izpētē, ir novērošana. Novērošanas realizācijai kā metodei, ir nepieciešami dažādi nosacījumi: novērošanas objektu klātbūtne; novērošanas satura noteikšana; pareiza novērošanas organizācija (Рубинштейн, 1989, skatīts 23.11.2019).

Novērošana ir pētāmo parādību speciāli organizēta uztvere. Novērošana vai vērojuma uzdevums ir izpētīt, palīdzēt tajā vai regulēt vienas vai vairāku ģimeņu audzināšanas darbu, kas, savukārt ir ļoti nozīmīgs punkts bērna runas attīstībā. Ģimenes izzināšanā vienlaicīgi var izmantot vairākas metodes, kas papildina viena otru, ļauj iegūt objektīvus materiālus. (Dzintere, Petre, 1985, 10) Viens no galvenajiem runas un valodas, tajā skaitā skaņu izrunas, attīstības sekmējošajiem nosacījumiem ir vides nozīme. Ģimene ir tā vieta, kur bērns apgūst savu pirmo dzīves pieredzi, savukārt sākotnējās pieredzes bagātināšana tālāk notiek pirmsskolas izglītības iestādē, tādēļ ir nozīmīgi ir tas, ka skolotājs attiecas pozitīvi pret savu darbu, bērniem sniedz atbalstu, rāda piemēru un tic tam, ka bērnam izdosies. Novērošana ir saistīta ar pedagoga spējām koncentrēt uzmanību, atmiņu, uztveri ar domāšanu, kā arī speciālu zināšanu apguvi. Svarīgi ir arī reālie ikdienas vērojumi, jo tie liecina par faktu objektivitāti un pareizu vērtējumu par ģimeni, kā darbība norit dabiskos apstākļos. Darba autore piemin, ka pedagogam nepieciešams

iepazīt bērnu gan ģimenē, gan izglītības iestādē. Bērns vislabāk atklājas praktiskajā darbībā, kur viņš brīvi bez pieaugušā norādījumiem organizē sevi – rotaļājas, strādā.

Novērošanā parasti tika ievēroti vairāki priekšnosacījumi:

- Bērns tika vērots ikdienā, darbībā, dažādos apstākļos (attieksmē pret vecākiem, vecvecākiem), saskarsmē ar citiem cilvēkiem, draugiem, vienaudžiem. Vienmēr bērna uzvedību nepieciešams salīdzināt dažādās situācijās.
- Vērošanas gaitā, bez vajadzības neiejaukties bērna darbībā.
- Censties saskatīt bērna darbībā, uzvedībā atsevišķas detaļas, gan pozitīvas, gan negatīvas.

Pirmā kopīgā tikšanās reize bērna vecākiem ar skolotāju un pārējiem vecākiem ir vecāku sapulce. Vismaz divas nedēļas iepriekš, vienojoties ar otru skolotāju, tiek izdalīti vecākiem uzaicinājumi, kur atspoguļoti jautājumi, kas tiks pārrunāti vecāku sapulcē. Ir ļoti svarīgi, kā skolotāja uzsāk šo pirmo sadarbību ar vecākiem, jo no tā ir atkarīgs, kā noritēs viņu sadarbība kopumā. Bērns, kura vide līdz šim ir bijusi ģimene, tagad nonāk plašākas sabiedrības lokā, kur pavadīs diezgan lielu dienas daļu. Darba autore, pēc nelielās pieredzes, var jau teikt, ka tieši pirmajā tikšanās reizē vecāki izvērtē skolotāju: viņas valodu, attieksmi, pat vecāku sapulces izvēlētais tematiku, lai saprastu, kādam cilvēkam tiks uzticēts piedalīties viņu bērna audzināšanā. Lai veidotos laba sadarbība, ļoti svarīgi ir ne tikai grupas bērniem, bet arī vecākiem iepazīt vienu otru tuvāk, justies brīviem, saprastiem un, galvenais, vienmēr gaidītiem. Lai to panāktu, nepietiek ar vecāku sapulcēm vien, tāpēc katrā tikšanās reizē jāatrod iespēja parunāt ar vecākiem par viņus interesējošiem jautājumiem, kā arī jārosina domu apmaiņa vecāku vidū. Pirmajā sapulcē, kad vecāki satiekas pirmo reizi, viņi paši iepazīstina ar sevi, tādējādi jūtoties līdzatbildīgi un piederīgi sava bērna grupīnai. Pirms katras tikšanās ar vecākiem darba autore kā pedagogs uzdod sev jautājumus, lai pārbaudītu sava darba profesionalitāti, lai prastu attiecīgajā brīdī veikt sarunu ar vecāku, sniegt vajadzīgo informāciju vai nodrošināt kvalitatīvas pārrunas par bērna audzināšanu. Jau pašā sadarbības sākumā jācenšas vecākus pārlicināt, ka mums turpmākajā bērna attīstībā un audzināšanā ejams kopīgs ceļš, jo saskaitot, cik stundas dienā bērns ar katru no mums pavadīs, iznāk, ka vismaz vidēji 8-9 stundas diennaktī bērns pavada izglītības iestādē, tāpēc skolotājam ir pienākums runāt par bērna problēmām, kā arī iesaistīties kopējā sadarbībā ar vecākiem par veiksmīgu bērna attīstību un audzināšanu.

Lai notiktu veiksmīga sadarbība ar vecākiem, pedagogam jācenšas vecākus pēc iespējas vairāk iesaistīt ikdienas dzīvē – atklātie rotaļnodarbību vērojumi grupas telpās, svētki,

tematiskie pasākumi, informatīvais stends, kur izvietot jaunāko informāciju par grupas aktivitātēm, kā arī jaunākajām atziņām pedagoģijā. Rosināt vecākus iesaistīties grupas materiālās bāzes pilnveidošanā, mācību gada sākumā izdalot vecākiem aptaujas lapiņas, kurās vecāks ieraksta sev vēlamo un iespējamo palīdzības veidu (šūt, zīmēt, adīt, salabot u.c.), kādu varētu sniegt sava bērna grupiņai, lai skolotāja zinātu, pie kura no vecākiem griezties, ja ir nepieciešama palīdzība

2.2 Bērnu grupas raksturojums

Lai izvērtētu bērnu runas attīstību, darba autore veica katra grupas bērna valodas padziļinātu pētījumu, kuras rezultātā tika raksturota bērnu skaņu izrunas, vārdu krājuma un valodas attīstība. Tika izstrādāts rezultātu apkopojums pētījuma laikā, starp pētījuma pirmo un otro daļu, pagāja 7 mēneši.

Bērnu attīstības vispārējs raksturojums (bērnu vārdi ir mainīti):

Andris: zēnam novērojama slikta skaņu izruna, ļoti daudz logopēdiskas kļūdas valodā, kā piemēram, maina skaņas ar vietām un ir arī apmeklējis logopēdu. Pretēji citiem bērniem ar valodas problēmām, bērns ir aktīvs, daudz dzied, labprāt runā dzejoļus.

Alise P.: meitene ar izteiktu līdera nostāju. Teicama valoda, skaņu izruna, daudz stāsta, iesaistās visos pasākumos, labi runā dzejoļus.

Katrīna-Anna: ļoti klusa meitene, ir novērojams nepietiekams vārdu krājums, kā arī nepareiza skaņu izruna. Labprāt iesaistās pasākumos, taču ir ļoti kautrīga.

Markuss: zēns ir ļoti aktīvs. Pareiza skaņu izruna, taču nespēj diferencēt R/L. Liels stāstītājs, runātājs, pārsvarā vienmēr ir savs viedoklis. Labi iejūtas tēlos, runā dzejoļus.

Kristers: novērota nepietiekama skaņu izruna, ne vienmēr pauž savu viedokli,. Vairāk klausās citos, uzmanīgi ieklausās, atbild uz jautājumiem. Kautrīgs, līdz ar to grūtāk ir iesaistīties dažādu tēlu atveidošanā.

Ieva: labi attīstīta valoda, izrunā visas skaņas. Klusa meitene, pati neiesaistās sarunās, tikai tad, kad ir mazāk bērnu. Bija novērojams ilgs adaptācijas periods, sākot apmeklēt pirmsskolas izglītības iestādi.

Rainers: zēns pareizi izrunā valodas skaņas, bet problēmas vārdu izrunā, sasteidz sacīto, līdz ar to veidojas neskaidra runa. Labs vārdu krājums, ļoti labi attīstīta iztēle, ir daudz zināšanas attiecīgajā vecumā. Labprāt iesaistās tēlu atveidošanā, runā dzejoļus, bet valodas tempa nepareizas lietošanas dēļ rodas neskaidra runa.

Annika-Luīze: labi attīstīta skaņu izruna, aktīvi piedalās dažādos pasākumos, komunikācijas problēmu nav.

Patrīcija: novērojama labi attīstīta skaņu izruna, bērns iesaistās sarunās, izsaka savu viedokli, taču tikai tad, ja pati to vēlēšies un nebūs dažādu traucējošo faktoru.

Alise D.: meitene ar labi attīstītu skaņu izrunu, iesaistās sarunās, izsaka savu viedokli, attīstīta iztēle, ir atraktīva, labi runā dzejoļus, dažreiz novērojamas uzvedības problēmas, kuras aktivizē valodas raustīšanos, tāpēc apmeklē smilšu terapijas. Valodas raustīšana novēroja arī pie uztraukuma.

Miķelis: zēns ar labu valodas izrunu, ne vienmēr iesaistās sarunās. Ir sava iedomu un fantāziju pasaule. Iejūtas tēlos, bet tikai, ja nepieciešams, bez īpašas ieinteresētības.

Rodrigo: zēns saklausa, pareizi izrunā skaņas, labprāt iesaistās sarunās, pauž savu attieksmi, atbild uz audzinātājas jautājumiem. Daudzās lietās ir arī savs viedoklis. Ne vienmēr ir vēlēšanās iejusties tēlos, runāt dzejoļus.

Artūrs-Teodors: zēns ar labu valodu, pareizu skaņu izrunu. Loti laba atmiņa, labi runā dzejoļus, daudz stāsta, iesaistās sarunās

Reinis: zēns ar nelielām skaņu izrunas problēmām. Ir apmeklējis logopēdu, bet reti, jo nav tik nepieciešams. Labprāt klausās, stāsta, dalās pieredzē, iejūtas tēlos, runā dzejoļus.

Marlēna: meitene neizrunā visas valodas skaņas, bet labprāt iesaistās sarunās, aktīvi piedalās nodarbībās, tomēr ir kautrīga tēlu atveidošanā.

Viktorija: klusa meitene. Daļēji izrunā visas valodas skaņas. Ļoti kautrīga, reti iesaistās sarunās, neizpauž savu viedokli. Arī tēlos iejūtas tikai citu bērnu aizsegā, ja jāatveido kāda maza loma, ne no galvenajām lomām.

Alise S.: meitene izrunā valodas skaņas, ir pareiza izruna. Klusa. Reti iesaistās sarunās.

Melānija: meitene nāk no jauktas ģimenes. Krievu valodā runā labi, bet tikai ar vecākiem. Grupā visu dara, darbojas līdzīgi, saprot, bet nerunā. Nav viedoklis par izrunu, vārdu krājumu latviešu valodā.

Adriana: meitene neizrunā pareizi visas valodas skaņas, taču tas ir vecumposmam iezīmīgi. Ļoti aktīva, sabiedriska, līdz ar to arī labi atveido dažādus tēlus, to darbības, žestus, mīmiku.

Henrijs: bērnu ir grūti saprast. Lielas valodas attīstības problēmas, ir reizes, kad novērotas saskarsmes problēmas, zēns noslēdzas sevī. Spēlējas vienatnē, sarunājas ar lietām un pats ar sevi, neiesaistās sarunās, pat izvairās no vairāku bērnu sabiedrības.

Mūsdienās, viena no aktuālākajām pētījuma metodēm ir ankerēšana, tā ir jautājumu uzskaitē, grupveida pētīšanas metode, kuru var lietot gan anonīmi, gan prasot pētāmās personas vārdu. Tā tiek praktizēta izpētes sākumā, lai iegūtu empīriskus materiālus par izpētes objektu.

Lai sāktu anketēšanu, pētniekam jau ir jābūt zināmam priekšstatam par problēmu, gan arī par pētāmajiem cilvēkiem. Anketa ir šādā izpētē ļoti noderīga, tomēr svarīgi ir skaidri apzināties mērķi, kāpēc tā tiek veikta. Ko skolotājs darīs ar iegūtajām ziņām no ģimenes? Kad kam un kādam nolūkam izmantos iegūtos datus, atbildes? Ar ko un cik publiski pārrunās iegūto informāciju? Kā, cik efektīvi un, galvenais, cik profesionāli pētnieks pratīs iegūto informāciju izmantot? Jāatceras, ka iegūto informāciju nekādā gadījumā nedrīkst pārrunāt bērna klātbūtnē. Jebkura informācija ir milzīga bagātība. Prasmīgās rokās nonākusi, tā kļūst par pamatu efektīvai rīcībai, no kuras iegūst ne tikai tas cilvēks, kura labā tā tiek veikta, bet arī pats veicējs (Smuškovņika, 1998, 60).

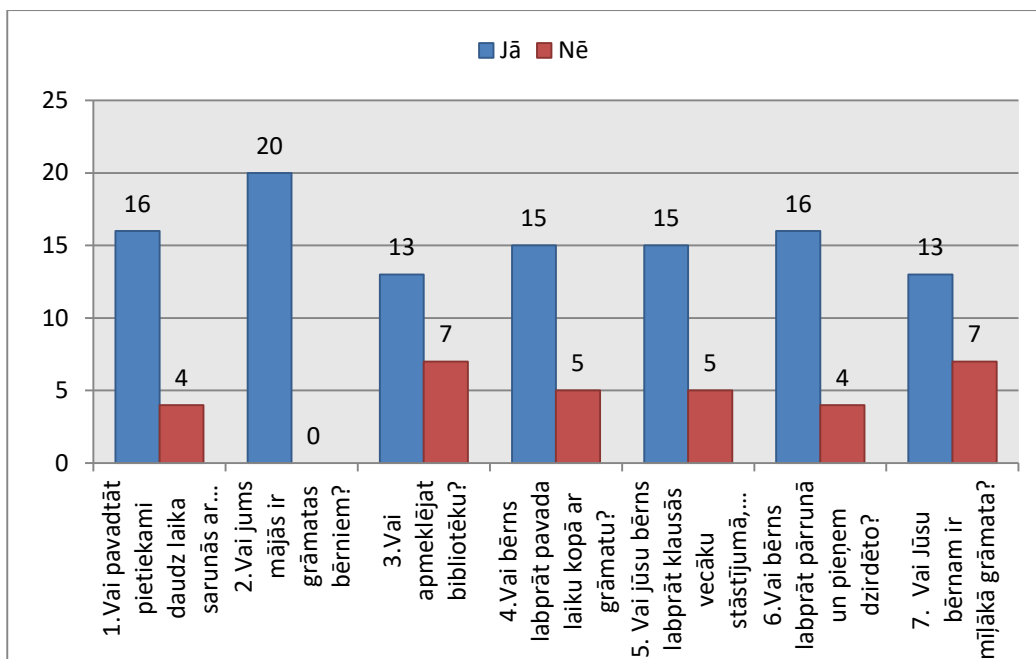
Pētījuma veikšanā izmantotās anketas:

1. „Mans bērns un grāmata”. – anketēšanas mērķis ir uzzināt, cik daudz laika vecāki velta darbam ar bērnu un grāmatām. (sk. pielikumu Nr. 2)
2. „Anketa vecākiem” (D. Škuškovņika) – anketēšanas mērķis ir gūt priekšstatu, cik daudz laika vecāki pavada ar savu bērnu. (sk. pielikumu Nr. 3)
3. „Bērna attīstības novērošanas un izpētes karte 3-4 gadus veciem bērniem” – anketēšanas mērķis ir gūt priekšstatu par to, kā katrs no vecākiem vērtē sava bērna spējas. Pēc šīs anketas rezultātiem, var izvērtēt, vai vecāki ir vērtējuši objektīvi savu bērnu, kā arī izvērtēt, vai bērns vairāk izrāda ko prot mājās, bet ne pirmsskolas izglītības iestādē. (sk. pielikumu Nr. 4)

Veiksmīga sadarbība nevar notikt arī bez kopīgu svētku un jautro brīžu svinēšanas pirmsskolas izglītības iestādē, kā piemēram, gadskārtu svētki: Ziemassvētki, Lieldienas, Vasaras saulgrieži, Mārtiņi. Bērnodārzā tiek rīkotas arī Atvērto durvju dienas, kur bērni pavada pirmo dienas cēlienu kopā ar vecākiem, sasaistot to ar kādu tematu- “dzīvnieku pasaule”, “Lieldienas” u.c..

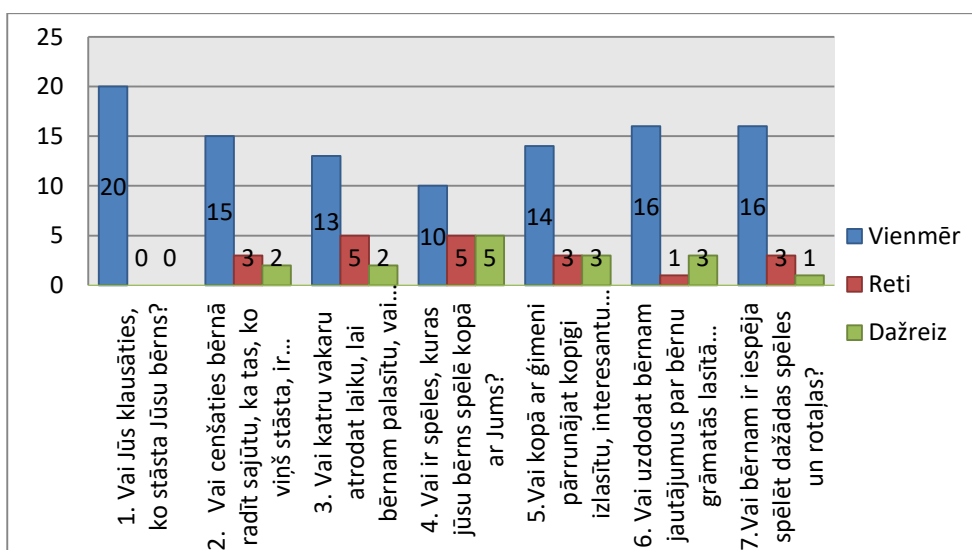
Darba autore pirmās aptaujas atbildes apkopojusi diagrammā. (sk. 4. attēlu) Ar pozitīvu atbildi „jā” vecāki atbildējuši, ka visiem mājās ir grāmatas bērniem. Lielākā daļa bērni pārrunā un pieņem dzirdēto no vecāku stāstījuma, lasījuma. Daļa vecāku atzīst, ka nepietiekoši pavada laiku kopā ar bērniem, kā arī neizmanto bibliotēkas apmeklējumus, uzskatot, ka pietiek ar grāmatām, kas pieejamas mājās.

Pēc šiem rezultātiem var secināt, ka vecāki labprātīgi iesaistās bērnu izglītošanā arī mājās, neskatoties uz to, ka bieži vien nepietiek tam laika.

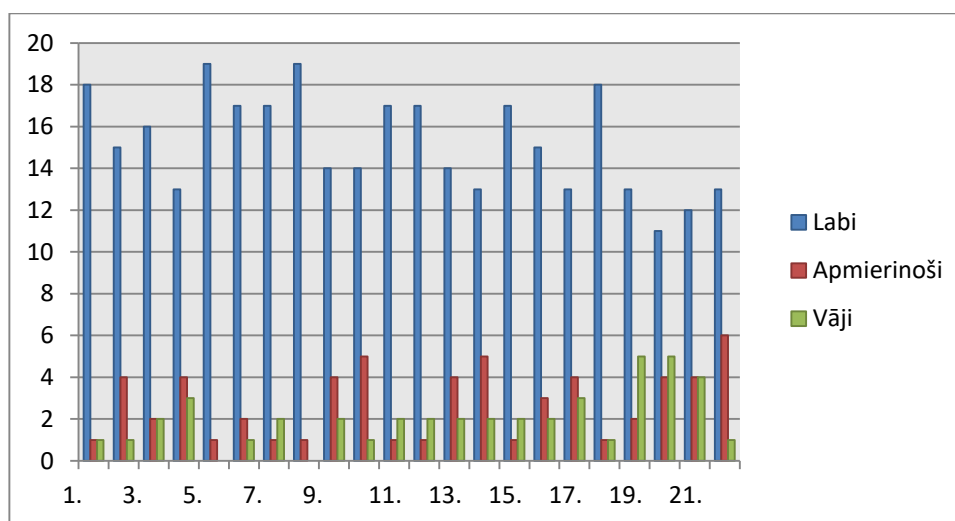
4.attēls. Anketas „Mans bērns un grāmata” rezultātu apkopojums

Anketēšanā piedalījās 20 bērnu vecāki. Diagrammā apkopotas visu vecāku sniegtās atbildes uz katru jautājumu. Attēlā rezultātu apkopojumu analīze liecina, ka visi aptaujātie bērnu vecāki ieklausās bērnu stāstījumos. Diemžēl, 5 vecākiem ir par maz laika vai nav nemaz, ko atvēlēt bērnam, lai palasītu, pastāstītu pasakas, paspēlētu kopā spēles un tomēr atliek pieminēt, ka izvērtējot vecāku anketās atzīmētās atbildes var novērot cik vecāki ir atklāti un godīgi atbildot. Daži izceļ savu bērnu, nemaz neiedziļinoties lietas būtībā, cits atkal darbam pieiet ļoti kritiski, nevērtējot bērnu pēc viņa vecumam atbilstošajām spējām un nepieciešamajām zināšanām. (sk. 5. attēlu)

5. attēls. „Anketa vecākiem” (D. Škuškoviča) rezultātu apkopojums

Šajā anketēšanā piedalījās 20 bērnu vecāki. Atbilstoši viņu sniegtajām atbildēm tika apkopoti analīzes rezultāti, kā vecāki vērtē bērnu pēc 3-4 gadus vecu bērnu attīstības novērošanas un izpētes tabulas, balstoties uz vārdu krājuma paplašināšanu un bagātināšanu, valodas attīstību. Anketēšana deva iespēju vecākam izvērtēt sava bērna valodas prasmes, būt objektīvam, godīgam. Pēc vecāku anketas aizpildīšanas, pedagogs veica savu redzējumu, bērnu zināšanu izpēti un izdarot secinājumus, ka šāda veida anketēšana ir liels palīgs pedagoģiskajā procesā. Ir bērni, kuri mājās runā, stāsta, atbild uz jautājumiem vairāk nekā izglītības iestādē, līdz ar to pedagogam ir jārod iespēja šo bērna nedrošības sliekšni pārkāpt un iedrošināt atraisīties un iesaistīties tik lieliskajā izzināšanas procesā. (sk. 6. attēls)

6. attēls. Bērna attīstības novērošanas un izpētes karte 3-4 gadus veciem bērniem rezultātu apkopojums

Lai precīzi novērtētu kādu bērnu sasniegumu, ir jāizstrādā vērtēšanas kritēriji un lai iegūtu ticamu informāciju par novērojamo bērna sasniegumu, novērošana ir precīzi jāplāno un tās laikā uzmanība jākoncentrē uz šiem izvirzītajiem kritērijiem.

Dotā bērnu grupa tika raksturota un vērtēta pēc **šādiem kritērijiem**, katrs bērns atsevišķi:

1. Klausās un atkārto sev zināmos vārdus un vārdu savienojumus.
2. Nosauc priekšmetus un dzīvas būtnes
3. Nosauc priekšmetu un dzīvu būtnu darbības, īpašības
4. Stāsta par sižetiskajā attēlā redzamo

Vērtējums: 3 punkti- jā, 2 punkti- daļēji, 1 punkts- nē.

Pētījuma laikā autore izmantojusi vienu un to pašu sižetisko attēlu pētījuma sākumā un pētījuma beigās, kuru bērni aplūko un stāsta par redzamo, tādā veidā, vadoties pēc kritērijiem, ir iespēja noskaidrot objektīvu vērtējumu. (sk. 7. attēlu).

7. attēls. Sižetiskais attēls stāstījumam

Iegūtie rezultāti apkopoti tabulā. (sk. 3. tabulu).

3. tabula. Bērnu izvērtēšanas tabula – rezultātu apkopojums gada sākumā

Kritērijs	1. kritērijs			2. kritērijs			3. kritērijs			4. kritērijs			Kopā
	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1	
Andris			X		X			X			X		7
Alise P.	X			X			X			X			12
Katrīna-Anna		X			X			X			X		8
Markuss	X			X			X			X			12
Kristers		X			X			X			X		8
Ieva		X		X			X				X		10
Rainers	X			X			X			X			12
Annika-Luīze	X			X			X			X			12
Patrīcija	X			X			X			X			12

Alise D.	X			X			X			X			12
Miķelis		X				X		X			X		7
Rodrigo		X		X			X			X			11
Artūrs- Teodors	X			X			X			X			12
Reinis		X		X				X		X			10
Marlēna		X		X				X		X			10
Viktorija			X		X			X			X		7
Alise S.	X			X			X			X			12
Melānija		X			X			X			X		8
Adriana	X			X			X			X			12
Henrijs			X			X			X			X	4
Kopā	46			51			47			51			195

Pētījuma sākumā veiktā novērojuma kopsavilkums: 9 bērniem ir labs vārdu krājums, laba skaņu izruna, 8 bērniem vēl jāmacās, jāattīsta sava valoda, skaņu izruna, jāpilnveido vārdu krājums, 3 bērniem novērojami vāji rezultāti, jāveic papildus aktivizējošas darbības valodas apgūvē un pilnveidošanā, iesaistot arī vecākus. Nepieciešams ar bērniem vairāk runāt, kopā lasīt pasakas, rosināt veidot sarunas, kā arī rosināt uzdot un atbildēt uz jautājumiem. Pārsvarā lielāka daļa grupas bērnu klausās, uztver un stāsta par dzirdēto un redzēto, taču 5 bērniem jāpilnveido prasmi stāstīt vienkāršos teikumos un 2 bērniem jāpārvar kautrība, nepieciešams vairāk iedrošināt. 7 grupas bērniem nepieciešams stāstīt vairākas reizes, respektīvi, atkārtot, lai izprastu stāstīto/lasīto, 1 bērns pārsvarā neiesaistās, nav ieinteresēts. Vērojot bērnus sižetiskajās rotaļās, kā arī iesaistīšanos dažādos pasākumos, lielākā daļa bērnu grupas iesaistās, taču 7 bērniem novērojama kautrība, kā arī nevēlēšanās piedalīties, 1 bērns nepiedalās nekad, nav ieinteresēts.

2.3 Pedagoģiskais process bērnu runas un vārdu krājuma aktivizēšanā

Balstoties uz teorētisko atziņu analīzi, pārrunām ar vecākiem un novērojumiem, darba autore veica praktisko darbu ar bērniem, iesaistot pedagoģiskajā procesā dažādas rotaļas un spēles bērnu runas un vārdu krājuma aktivizēšanai.

Teātris

Nepieciešamie materiāli: Skatuve, mīkstās rotaļlietas

Uzdevums: Bērni saņem ieejas biļetes, katram jāprot atrast attiecīgā vieta, kur jāsēž.

Skolotājs rāda piemēru, kā veidota teātra izrāde. Vēlāk teātri rāda bērni, sadaloties grupās pa divi.

Spēles gaita: Bērni vēro pedagoga teātra izrādi “Vecīša cimdiņš”, tādā veidā nostiprinot prasmi klausīties un uztvert dzirdēto. Pēc teātra izrādes, kopā ar pedagogu pārrunā dažādas situācijas, kuras tika novērotas. Bērni ar interesi vēroja izrādi un aktīvi iesaistījās sarunās. Pēc izrādes pedagogs piedāvā bērniem sadalīties pa pāriem un parādīt kādu sev saistošu pasaku vai sadzīvisku situāciju. (sk. 8. attēlu)

8. attēls. Teātra izrāde

Bērnu darbība: Bērni skatījās un klausījās skolotājas uzvedumu “Vecīša cimdiņš” un pēc tā noskatīšanās, bērni sadalījās pāros, no neredzamā maisiņa izvelkot vienādas krāsas kamoliņus.

Andris un Katrīna Anna atveidoja skolotājas rādīto “Vecīša cimdiņu” savā interpretācijā, tas ir, veidoja dialogu starp lauvēnu un lāci. Katrīna- Anna mazliet kautrējās, bet skolotāja iedrošināja, atrodoties blakus un vedinot uzsākt sarunu: “Lauvēn, vai tev ir auksti?”. Andris ļoti vēlējās iesaistīties sarunā un nekavējoties turpināja, ka lācis ir nosalis un grib ieiet pasildīties. Katrīna- Anna centās runāt pārliecinošāk un skaļāk kā parasti, savukārt, Andris centās vārdus izrunāt skaidrāk, neaizstājot skaņu “s” ar “t”.

Alise P. un Kristers atdarināja divu draugu, peles un zaķa, sarunu par saulaino laiku. Alise P. ļoti labi veido teikumus un izrunā skaņas, ir pietiekams vārdu krājums, savukārt, Kristers runāja

klusī un kautrīgi, taču ļoti centās. Skolotāja piemin, ka ļoti manāma ir Kristera skaņu “r” un “l” diferencēšana un iespējams, ka dēļ tā arī Kristers ir kautrīgāks.

Ieva un Rainers arī izvēlējās atveidot divu draugu sarunu. Ievas vārdu krājums ir ļoti plašs un meitene spēj veidot paplašinātus teikumus un runāt ļoti pārliecinoši. Rainers ir ļoti aktīvs bērns, arī ļoti pārliecinoši veido teikumus un izmanto plašu vārdu krājumu. Piemērs: Ieva: “Labdien, trusi, ko tu šodien dari ? Vai pamanīji, ka ārā spīd saule ?” Rainers: “Sveika, pele, šodien es ēdu burkānu un redzu, ka ārā spīd saule. Iesim ārā ? ”.

Annika Luīze un Patrīcija atveidoja iepirkšanos veikalā. Šīs meitenes ļoti iesaistījās teātra spēlē, izvēlējās spēlēt ar lellēm. Annika Luīze, ejot iepirkties, paņēma burkānu un kāpostu un dodas pie Patrīcijas jautāt “Cik maksā?”, uz ko Patrīcija atbild: “Augļi maksā simts eiro”, Annika Luīze: “Pirkšu” un Patrīcija: “Labi”.

Alise D. un Rodrigo izvēlējās mīkstās mantas, kas uzvelkamas uz pirksta, žirafe un zilonis, taču teatrāla saruna neveidojās, jo abi sakautrējās un uztraucās. Alise D. uzdeva jautājumu “Kur tad tu dodies?”, bet sāka uztraukties un raustīt valodu, no Rodrigo atbildi nesagaidīja, jo bērns sakautrējās un nespēja atbildēt.

Markuss un Miķelis arī nespēja veidot nopietnu sarunu, jo abi sakautrējās. Iespējams, ka pamanīja iepriekšējā pāra satraukumu un tas pārņēma arī viņus.

Artūrs Teodors un Viktorija izvēlējās pirktiņlelles- žirafe un pele. Šoreiz novērojama ļoti liela aktivitāte no Viktorijas puses, jo Viktorija parasti neizvēlas vadošās lomas. Viktorija ar žirafi un jautā: “Kur tu iesi, pele ? ”, Artūrs Teodors smiedamies: “Iešu uz mežu, atā”. Tā arī viņu uzvedums beidzās.

Marlēna un Melānija izvēlējās nepiedalīties, uz skolotājas jautājumu atbildot- Negribu.

Henrijs un Adriana izvēlējās savus dzīvniekus uzvedumam, zaķis un lauvēns. Adriana vēlējās iet iepirkties pie zaķa, taču, kā jau iepriekš novērots, Henrijs līdz galam nespēj atvērties un nepiedalās uzvedumā. Šeit Henriju aizstāja skolotāja un Adriana uzdeva dažādus jautājumus par veikala precēm. Adrianai ir ļoti attīstīts vārdu krājums.

Alise S. Un Reinis ļoti kautrējās un nespēja izdomāt savu uzvedumu, un ar skolotājas palīdzību nolēma arī parādīt mazliet īsākā variantā “Vecīša cimdiņš”, izmantojot skolotājas uzvedumā redzētos varoņus. Alise S. bija muša un Reinis vecītis, kas pazaudēja cimdiņu. Reinis īsti nepateica neko, tikai parādīja kā pazaudēja cimdiņu, taču Alise S. pieklauvēja pie cimdiņa, attēlojot ar “tuk tuk” un lidinoties ar mušu, izteica “bzzzz, iešu pasildīties”.

Darba autore kā secinājumu var pieminēt, ka pētījuma sākumā šī rotaļa nebija veiksmīga, lielākā daļa bērnu kautrējās un nespēja atraisīties, taču tādā veidā spēja uzzināt, kurš bērns prot uzstāties un kuram bērnam jādod vairāk iespējas, jāiedrošina un jāatrisina.

“Divu gabaliņu saliekamā puzzle- mani pirmie burti”

Nepieciešamie materiāli: attīstības spēle, kurā jāsavieno burts un zīmējums

Spēles apraksts: Bērns sagrupē lauznīšus atbilstoši krāsām. Mācās atpazīt vārda pirmo burtu. Nosauc attēlā attēloto un vārda pirmo skaņu. Veidojot saudzīgu attieksmi, rosina darboties uzmanīgi, nebojāt spēli, jo lauznīši neder visiem, bet tikai vienam.

Spēles gaita: Šo spēli izvēlās bērni, kuri jau prot izdalīt un nosaukt vārda pirmo skaņu. Grupā pie sienas ir alfabēts, tāpēc burtus un zīmējumus bērni vēro arī ikdienā. Bērni prot sameklēt vārda pirmajai skaņai atbilstošo attēlu, spēlē ir arī krāsu sadalījums, kas atvieglo bērniem lauznīšu sagrupēšanu. Vērojams, ka spēle bērniem patīk, jo šajā vecumā sāk pamazām iepazīt vārda pirmos burtus, apgūt skaņas. Grūtāk padodas bērniem, kuri vēl nemāk izdalīt skaņu vārda sākumā, tāpēc skolotājam ir iespēja sadalīt bērnus pāros, saliekot kopā bērnus, kuri jau prot ar tādiem bērniem, kuriem vēl īsti nepadodas.

Bērnu darbība: šī spēle pārsvarā tiek spēlēta pēcpusdienas cēlienā, bet bērni to ļoti iemīļojuši **Alise P., Ieva, Annika Luīze, Patrīcija, Rodrigo, Markuss** prot salikt visus 33 lauznīšus, nosaukt attēloto vārdu, vārda pirmo skaņu un palīdz arī tiem bērniem, kam mazāk padodas savienot burtu ar attiecīgo attēlu.

Alise D., Artūrs Teodors, Rainers, Adriana, Alise S., Reinis prot salikt visus 33 lauznīšus, taču pētījuma sākumā neprot nosaukt vai jauc ar kādu skaņu sākas dotā attēla vārds. Pētījuma beigās arī nosaukt skaņu un atpazīt burtus nebija problēmas.

Andris, Kristers, Katrīna Anna, Viktorija, Miķelis, Marlēna, Melānija, Henrijs prot savienot vidēji ap 10 lauznīšiem, ir nepieciešama palīdzība no citiem. Arī vārda pirmo skaņu ir grūtības nosaukt. Pētījuma beigās lielākā daļa šo bērnu prata savienot aptuveni 25 lauznīšus un nosaukt vidēji 20 vārdu pirmās skaņas.

Uzmini pēc apraksta!

Nepieciešamie materiāli: kartītes ar dažādiem attēliem.

Apraksts: Objektu atpazīšana un raksturošana. Spēles vadītājs, nerādot attēlu, raksturo tajā attēloto objektu. Bērni vingrinās atminēt, kas attēlots uz aizklātās kartītes. Kad objekts atminēts, noskaidro ar kādu skaņu sākas šis vārds, tad kartīti atklāj. Pēc tam ar bērniem var pārrunāt, kur minētais objekts sastopams, kur to izmanto, kāda ir bērnu pieredze. Šī rotaļa ir labi izmantojama nodarbībā ierosinājuma daļā pirms jaunas informācijas iegūšanas, kad tiek aktualizēta bērna iepriekšējā pieredze.

Spēles gaita: Bērni sasēdušies aplītī skolotājs izvēlas spēles vadītāju, kurš izvelk kartīti un paskaidro, kas tajā attēlots, neminot tā nosaukumu, pārējie bērni min. Vēlāk var izmantot arī lozēšanas metodi, lai izvēlētu spēles vadītāju, piemēram, sadalot bērnus grupās ar neredzamā maisiņa un kamoliņu palīdzību. (sk. 9. un 10. attēlu)

9.attēls. Kartītes

10.attēls. Bērni spēlē spēli “Uzmini pēc apraksta!”

Bērnu darbība: pētījuma laikā, katru nodarbību iesākot tika izvēlēts viens bērns, kurš izlozē kādu no kartītēm un stāsta aprakstošu stāstījumu pēc kura bērniem jāmin, kas tas ir un kad tas atminēts, noskaidro, ar kādu skaņu sākas šis vārds un kāds izskatās pirmais burts. Šī spēle patika lielākajai daļai grupas bērnu, jo bija iespēja minēt un arī pašam stāstīt. **Alise P., Ieva, Annika Luīze, Patrīcija, Rodrigo, Markuss, Alise D., Artūrs Teodors, Rainers, Adriana** ļoti labi prata tikt galā ar doto uzdevumu, prata gan aprakstīt, gan paši minēt un

nosaukt skaņas. Īpaši jāizceļ **Alise P.**, jo šī meitene ir viena no jaunākajiem bērniem grupā, taču attīstības ziņā ir pat pārāka par vecākajiem bērniem. **Alise S., Reinis, Katrīna Anna un Marlēna** labi prot atminēt vārdus, taču sliktāk padodas pašiem veidot aprakstu par doto attēlu. Skaņas nosauc labprāt, bet pārsvarā tās nav pareizi nosauktas.

Andris, Kristers, Viktorija piedalās vārdu minēšanā un skaņu saukšanā, cits atpazīst uzzīmētos burtus, bet paši aprakstu neveido, savukārt, **Miķelis, Melānija un Henrijs** izvairās gan no minēšanas, gan no skaņu nosaukšanas, gan arī no apraksta veidošanas un ar šiem bērniem pārsvarā notiek individuāls darbs pēcpusdienas cēlienā.

Pētījuma beigās jau arī tie bērni, kuri paraksti nepiedalījās minēšanā, jau spēja iesaistīties un arī paši veidot aprakstu.

Lomu rotaļas (ģimene, virtuve, skolotājs vai veikals)

Rotaļas gaita: Šīs rotaļas notiek pēc bērna iniciatīvas un tādā veidā tiek apgūtas ikdieniškas prasmes. Tāpat, vērojot bērnus lomu rotaļas laikā, ir iespējams saprast, kā bērns jūtas kolektīvā, kādas lomu rotaļas izvēlas: vadošās vai otršķirīgās. Arī pedagogs var iesaistīties lomu rotaļās un pieticīgākiem, kautrīgākiem bērniem piedāvā vadošās lomas, lai viņi atvērtos un kļūtu drošāki.

11. attēls. Veikals un virtuve

12. attēls. Mājas uzkopšanas piederumi

Bērnu darbība: Šīs spēles parasti ir bērnu iniciatīva brīvajā laikā pirms brokastīm vai pēcpusdienas cēlienā. Bērni tās ir iemīļojuši un tās parasti vienīgais, ko vēlas spēlēt un skolotājam tā ir lieliska iespēja kā no malas novērot to, kā bērns jūtas, kādus teikumus veido brīvā darbībā. Visaktīvāk vadošo lomu uzņemas **Alise P., Ieva, Annika Luīze un Patrīcija**, pārsvarā tās ir lomas “mamma”, “pārdevēja” un “skolotāja” un arī novērojama lieliska runa attiecīgi šim vecumposmam. **Rodrigo, Markuss, Alise D., Artūrs Teodors, Rainers, Adriana, Andris, Kristers, Viktorija** parasti šajās rotaļās piedalās pēc kāda bērna uzaicinājuma un labprāt iesaistās. Pārsvarā tās ir lomas “meita”, “pircējs” un “skolnieks”. Novērojot var manīt, ka bērni izvēlas teikumus veidot ar 1 vai 2 vārdiem, tāpēc pedagogs parasti iesaistās ar vedinošiem jautājumiem “cik maksā?”, “kur atrodas?”, “vai varētu man pagatavot?”.

Miķelis, Melānija un Henrijs pārsvarā izvairās piedalīties lomu rotaļās, jo kautrējas un labāk patīk izvēlēties rotaļas, kur ir vieni paši. Arī šeit pedagogs var piedāvāt savu dalību rotaļā, bet pārsvarā, ir grūti ieinteresēt šos bērnus.

Pirkstiņrotaļas

Apraksts: lieliski der visā pirmsskolas laikā, jo tās ļoti labi attīsta motoriku un runu, palīdz attīstīt ritma izjūtu, roku kustību koordināciju. Atkarībā no izvēlētā dzejoliša, bērns iegūst pirmo izpratni par matemātiskām lietām, piemēram, skaitu, lielumu, kā arī priekšstatu par apkārtējo vidi un sociālās iemaņas.

Ieteicamie vingrinājumi kā rotaļas pirkstu sīkās muskulatūras mērķtiecīgai attīstīšanai, kā arī mācību procesa laikā, lai izvingrinātu pirkstus, pirms radošas darbošanās:

- “sasveicināšanās” – saspieš kopā pēc kārtas pirkstu galus, sakot vārdus labrīt, labdien, masēt pirkstu galus, mainot uzspiediena stiprumu; vingrinājumu atkārtot vairākas reizes;
- “taurenītis” – izvērt pirkstus vienu caur otru, pakustināt pirkstus uz augšu un leju, imitējot taurenīša lidošanu;
- “zaķis” – parādīt divus pirkstus (zaķa ausis), zaķis māj ar vienu ausi, ar otru, ar abām (attiecīgi pakustināt pirkstus);
- “āzītis” – parādīt mazo pirkstu un rādītājpirkstu (“radziņi”, āzītis badās un kutinās);
- “zvaigznīte” – salikt kopā plaukstas ar izvēršiem pirkstiem, sakļaut pirkstus kopā (vērt vaļā, ciet, atkārtot vairākas reizes);
- “lietutiņš” – pacelt rokas augšā, kustināt pirkstus kā klavieres spēlējot (uz leju lietus lāsītes nolīst zemē), atkārtot vairākas reizes;
- “kurš pirkstiņš stiprāks?” – saāķēt divus pirkstus un vilkt katru uz savu pusi ;
- “masāžas bumbiņas” – masēt pirkstus, plaukstas, virpinot, saspiežot, dažādi satverot bumbiņas, mainot uzspiediena stiprumu un vietu
- Ejam meklēt tipu–tapu (*pēc kārtas kopā liek pirkstus, sākot ar mazākajiem*)
Mazo ežulēnu papu (var mainīt vārdus), (*pietupstas un ar roku rāda mazu – tuvu zemei*)
Kalna galā uzrāpās, (*rokas saliek dūrēs un liek vienu dūri virs otras, ceļot rokas augšā*)
Lejā ātri novēlās. (*rokas dūrēs, tagad liek vienu zem otras no augšas lejā, to dara ļoti ātri*)

Bērnu darbība: pedagogs šīs rotaļas parasti izmanto pirms radošajiem darbiņiem vai dinamiskajās pauzēs.

Andris: labprāt iesaistās pirkstiņrotaļās un ir centīgs, taču nespēj koncentrēt uzmanību un pedagoga piemēru, tāpēc vienmēr jūk kāda rādītā darbība. Ar pedagoga palīdzību individuāli spēj izpildīt pareizi. Vislabāk patīk “zaķis”.

Alise P.: labprāt iesaistās un ļoti cenšas izpildīt pareizi. Padodas pārsvarā visas pirkstiņrotaļas. Vislabāk patīk “lietutiņš”.

Katrīna Anna: klusa un kautrīga meitene, pētījuma sākumā parasti piedalījās tikai pēc pedagoga vai kāda bērna uzmundrinājuma, taču pētījuma beigās jau novērojams, ka piedalās pārsvarā visās rotaļās. Vislabāk patīk darboties ar “masāžas bumbiņu”.

Markuss: aktīvs puisis un labprāt piedalās pirkstiņrotaļās, taču, ja tiek pievērsta pastiprināta uzmanība viņam pašam, var sakautrēties un nepiedalīties. Vislabāk patīk “sasveicināšanās”.

Kristers: kluss puisis, novērojamas logopēdiskas problēmas, kuras pedagogs arī saista ar pirkstu mazkustīgumu, arī iesaistīšanās pirkstiņrotaļās nav no mīļākajām nodarbēm un, jo vairāk

šim bērnam tiek piedāvāts, jo noslēgtāks paliek. Jūk pirkstu kustība un pētījuma laikā izaugsme nav novērojama.

Ieva: meitene ar ļoti attīstītu runu un labprāt iesaistās, un piedalās visās piedāvātajās rotaļās. Izpilda ļoti precīzi. Vislabāk patīk “taurenītis”.

Rainers: aktīvs puisis, labprāt, ar lielu interesi, iesaistās visā, ko pedagogs piedāvā, taču ir novērojamas uzvedības problēmas, kas traucē izpildīt pareizi pedagoga norādes. Vislabāk patīk “taurenītis”.

Annika Luīze: ar lielu interesi un precizitāti izpilda pedagoga piedāvātās pirkstiņrotaļas, kā arī pati cenšas izdomāt jaunas un piedāvāt tās saviem grupas biedriem. Vislabāk patīk sava rotaļa “pirkstiņš mājiņā”.

Patrīcija: ar lielu interesi un precizitāti izpilda pedagoga piedāvātās pirkstiņrotaļas, tas pamanāms arī bērna runā, tā ir ļoti bagātīga un attīstīta. Vislabāk patīk “sasveicināšanās”.

Alise D.: meitene labprāt iesaistās visās rotaļās, taču dažreiz novērojamas uzvedības problēmas, kas veicina valodas raustīšanos un vēlmi nepiedalīties. Pētījuma beigās meitene bija papildus izgājusi smilšu terapiju un uzvedības problēmas novērojamas arvien retāk. Meitene atraisās un pēc Annikas Luīzes piemēra arī piedāvā savas izdomātās rotaļas.

Miķelis: Nelabprātīgi piedalās pirkstiņrotaļās un ir ļoti saspringts. Ja pedagogs uzbāzīgi vēlas šo bērnu iesaistīt, tad viņš novēršas un “ieslēdzas sevī”.

Rodrigo: labprātīgi izvingrina pirkstiņus ar pirkstiņrotaļu palīdzību. Sadarbības problēmas nav novērotas un bērns attīstās atbilstoši vecumposmam. Vismīļākā rotaļa “kurš pirkstiņš stiprāks?”.

Artūrs Teodors: labprāt piedalās visās piedāvātajās rotaļās, arī izdomā savas rotaļas, kā piemēram “skudriņa skrien”, tas ir, kutinošām kustībām, ar pirkstu galiem, tipina pa roku turpu šurpu. Tā arī ir mīļākā rotaļa.

Reinis: kautrīgs puisis, kuram novērojamas logopēdiskas problēmas. Patīk iesaistīties dažādās rotaļās, taču, ja tiek pievērsta pastiprināta uzvedība, vienmēr sakautrējas un neturpina darbību. Pētījuma laikā šī īpašība neizzuda.

Marlēna: visjaunākā meitene grupā, vecuma starpība ar lielāko daļu grupas bērniem ir nepilns gads. Meitene ar lielu interesi piedalās visās rotaļās, taču runa nav tik attīstīta kā vajadzētu šajā vecumposmā. Mīļākā rotaļa “lietutiņš”.

Viktorija: šī meitene arī ir viena no jaunākajām grupā, kā arī, nesen tikai pievienojusies šai bērnu grupai. Iepriekš kādu laiku pavadījusi bērnu namā un var manīt, ka ir ļoti saspringusi. Pirkstiņrotaļas izpilda, taču neprecīzi.

Alise S.: pētījuma sākumā novērots, ka meitene ir ļoti kautrīga un nelabprāt piedalās piedāvātajās rotaļās, taču, jo vairāk piedāvā, jo vairāk atraisās. Vislabāk patīk “lietutiņš”.

Melānija: meitene nāk no krievvalodīgas ģimenes, dažreiz nesaprot, ko pedagogs piedāvā, dēļ valodas barjeras, bet ļoti centīgi attēlo pedagoga darbības. Pētījuma beigās jau novērots liels progress, meitene runā latviski un jau iemācījusies dotās rotaļas. Pedagogs iedrošināšanai piedāvā arī meitenei rādīt saviem grupas biedriem piemēru atdarināšanai.

Adriana: meitene ir ļoti attīstīta un labprātīgi piedalās pedagoga piedāvātajās rotaļās,

Henrijs: Nelabprāt piedalās pedagoga piedāvātajās rotaļās, jo nesen ir sācis apmeklēt pirmsskolas izglītības iestādi, visu dienu raud. Novērotas ir uzvedības problēmas, kas atspoguļojas arī valodas problēmās.

Artikulācijas aparāta vingrinājumi rotaļā

Apraksts: Šie vingrinājumi paredzēti artikulācijas aparāta attīstībai. Vēlams šos vingrinājumus veikt pie spoguļa, lai būtu iespēja vērot savas kustības un koriģēt tās, ja nepieciešams. Lai runātu skaidri, izteiksmīgi, pareizi izrunājot visas skaņas, nepieciešams pazīt savus runas orgānus un veikli tos lietot. Pedagogs sagatavo printētas lapiņas un ievieto tās caurspīdīgā traukā un katru dienu bērni izvelk katrs pa 5 vingrinājumiem.

Lūpu vingrinājumi

- “smaidiņš” – iestiept lūpas platā smaidā (paslēpt zobus aiz lūpām) un noturēt, kamēr pieaugušais vai cits bērns skaita līdz 5;
- “sētiņa” - pasmaidīt, parādīt zobus un noturēt, kamēr pieaugušais vai cits bērns skaita līdz 5;
- “taurīte” – lūpas savilkst taurītē, izstiept tās uz priekšu, noturēt, kamēr pieaugušais skaita līdz 5.

Mēles vingrinājumi:

- “zobu skaitīšana” – slidināt mēli gar zobu rindām iekšpusē, ārpusē, “saskaitīt” zobus;
- “mutes kutināšana” - izkutināt ar stingru, sasprindzinātu mēli visu mutes dobumu;
- “kārumnieks 1” – nolaizīt augšlūpu ar platu mēles galu, pēc tam paslēpt lūpu zem mēles (ieteikums – noziest augšlūpu ar medu, šokolādi, ievārījumu vai cukuru. Tā būs papildus stimulācija veikt vingrinājumu, taču jāatceras, ka pēc šī vingrinājuma jābūt iespējai padzerties ūdeni);
- “kārumnieks 2” – nolaizīt apakšlūpu ar platu mēles galu, paslēpt lūpu zem mēles;
- “adatiņa” – parādīt spicu mēli;
- “renīte” – izvīrīt platu mēles galu, pacelt mēles sānus, veidojot renīti.

Elpošanas vingrinājumi:

Apraksts: rotaļas mērķis ir sekmēt pareizu, ritmisku ieelpu un izelpu, aktīvi izrunājot skaņas, zilbes un vārdus izelpas brīdī. Šie vingrinājumi palīdz uzlabot izelpas ilgumu un spēku.

- ieelpot caur degunu, izelpot caur muti un otrādi, mainot gaisa plūsmas ātrumu un stiprumu;
- piepūst vaigus, pēc tam strauji ievilkt;
- pūst spalviņu, vates piciņu, porolona vai galda tenisa bumbiņu līdz noteiktam objektam tuvāk, tālāk mainot gaisa plūsmas ilgumu (sekot, lai vaigi nebūtu piepūsti).
- piesūkt ar kokteiļa salmiņu putoplasta bumbiņu vai papīra gabaliņu un pārvietot to citur;
- sacelt “vētru” ūdens glāzē, izmantojot dažāda resnuma kokteiļa salmiņus (tievu un resnu), lai bērns var sajūst, ar kuru salmiņu to izdarīt ir vieglāk, bet ar kuru grūtāk;
- pūst papīra kuģīti, plastmasas pīlīti, zivtiņu ūdens traukā (bļodā vai vannā);
- nopūst dzimšanas dienas tortes sveces ar vienu izelpu no paliela attāluma (svecītes vietā var izmanto šauru, plānu papīra sloksnīti, var iededzināt īstu sveci. Šajā gadījumā vispirms ir jāpārlicinās, vai svece neatrodas tuvu viegli uzliesmojošiem priekšmetiem);
- pūst ziepju burbuļus ;
- pūst balonus ;
- pūst vējdzirnaviņas ;
- pūst galda tenisa bumbiņas vai papīra lidmašīnas līdz noteiktam objektam, piemēram, pa galdu vai grīdu. Šo vingrinājumu var izmantot arī sporta nodarbībā un apvienot ar rāpošanu vai izpildīt guļus;
- pūst rotaļu taurītes, svilpītes, svilpavniekus.

Bērnu darbība:

Andris: pētījuma sākumā bērnam ir novērotas logopēdiskas problēmas, to apstiprina arī iestādes logopēds. Pūst dažreiz vārdos jauc skaņu “z” ar “d”. Pētījuma laikā pedagogs ik dienas kopā ar bērnu veica 5 vingrinājumus, skatoties spogulī. Pētījuma beigās novērots, ka bērns vairs tik bieži nejauca skaņas.

Alise P., Ieva un Adriana: pētījuma laikā bērniem nav novērotas logopēdiskas problēmas, tomēr ik dienas arī tika izmantoti šie vingrinājumi, skatoties spogulī. Bērni ar nepacietību katru dienu vēlējās vingrināties un bija pirmie, kas jautāja, kad to var izdarīt.

Katrīna Anna, Markuss un Kristers: pētījuma sākumā bērniem novērotas logopēdiskas problēmas, to apstiprina arī iestādes logopēds. Bērni jauca skaņu “r” ar “l”, taču šajā vecumposmā tas vēl ir pieļaujams. Katru dienu tika izmantoti šie vingrinājumi kā rotaļa pie spoguļa. Pētījuma beigās novērojams progress, bērni daudz mazāk jauca skaņas, paši pie tā

piedomā, kā arī ir uzlabojusies runas kvalitāte- daudz skaidrāk tiek izrunāti vārdi. Tomēr Kristeram iesdādes logopēds nozīmējis vienu reizi nedēļā papildus vingrinājumus.

Rainers: Bērnam ir novērojamas uzvedības problēmas, pārsvarā viņš izvēlas darīt to, ko pats vēlas, un, ja to nevarēja, tad raudāja un krita gar zemi. Tomēr pāris reizes izdevās pierunāt uz izlozi un vismaz pamēģināt atdarinās skolotājas kustības, pašam skatoties spogulī. Bērns izrādīja interesi tikai par sevis izdomātiem vingrinājumiem.

Annika Luīze un Patrīcija: Šīm abām meitenēm nav novērotas logopēdiskas problēmas, tomēr, lai uzlabotu stāstītprasmi un pareizu elpošanu arī tika izmantoti šie vingrinājumi.

Alise D.: Bērnam ir novērotas uzvedības problēmas un dusmu uzplūdi. Tad, kad meitene paliek dusmīga, viņa sāk diezgan stipri raustīt valodu. Kā ikdienas dusmu apslāpētāju, meitene un pedagogs bija vienojušās, ja jūt, ka atkal dusmosies, drīkst paņemt savu balonu un mēģināt to piepūst trīs reizes. Protams, šis ne vienmēr darbojās, tomēr būtiski samazināja valodas raustīšanu. Šos vingrinājumus izpildīja labprāt un vēlējās arī atkārtot.

Rodrigo un Artūrs Teodors: pētījuma laikā bērniem nav novērotas logopēdiskas problēmas, tomēr ik dienas arī tika izmantoti šie vingrinājumi, skatoties spogulī. Bērni ar nepacietību katru dienu vēlējās vingrināties un bija pirmie, kas jautāja, kad to var izdarīt.

Reinis un Alise S.: Šiem bērniem novērojams izteikts kautrīgums un runa paklusinātā balsī, tomēr pētījuma laikā bērni ļoti izmainījās, kļuva atvērtāki un katru dienu paši jautāja, kad notiks izloze, lai varētu vingrināties.

Marlēna un Viktorija: Kā jau jaunākajām grupas meitenēm, novērojama neskaidra vārdu izruna. Pētījuma laikā katru dienu izpildīja dažādus artikulācijas aparāta vingrinājumus pēc izlozes principa. Meitenes, kā jau lielākā daļa grupas bērnu, ar nepacietību katru dienu gaidīja šos vingrinājumus. Pētījuma beigās novērojama daudz skaidrāka vārdu izruna.

Melānija: kā jau iepriekš minēts, šī meitene ir no krievvalodīgo ģimenes un pētījuma sākumā bija ļoti kautrīga, tomēr ar laiku atraisījās un pati izrādīja interesi par šo rotaļu.

Miķelis un Henrijs: Šiem bērniem ir novērotas logopēdiskas problēmas, bērni jauc skaņu “s” ar “t”, tomēr šos bērnus bija ļoti grūti iesaistīt rotaļā, pārsvarā viņi neizrādīja interesi un atteicās sadarboties.

Pētījuma beigās tika veikta atkārtota bērnu runas attīstības novērtēšana pēc tiem pašiem izvirzītajiem kritērijiem:

1. Klausās un atkārtoti sev zināmos vārdus un vārdu savienojumus.
2. Nosauc priekšmetus un dzīvas būtnes
3. Nosauc priekšmetu un dzīvu būtnu darbības, īpašības
4. Stāsta par sižetiskajā attēlā redzamo

Vērtējums: 3 punkti- jā, 2 punkti- daļēji, 1 punkts- nē.

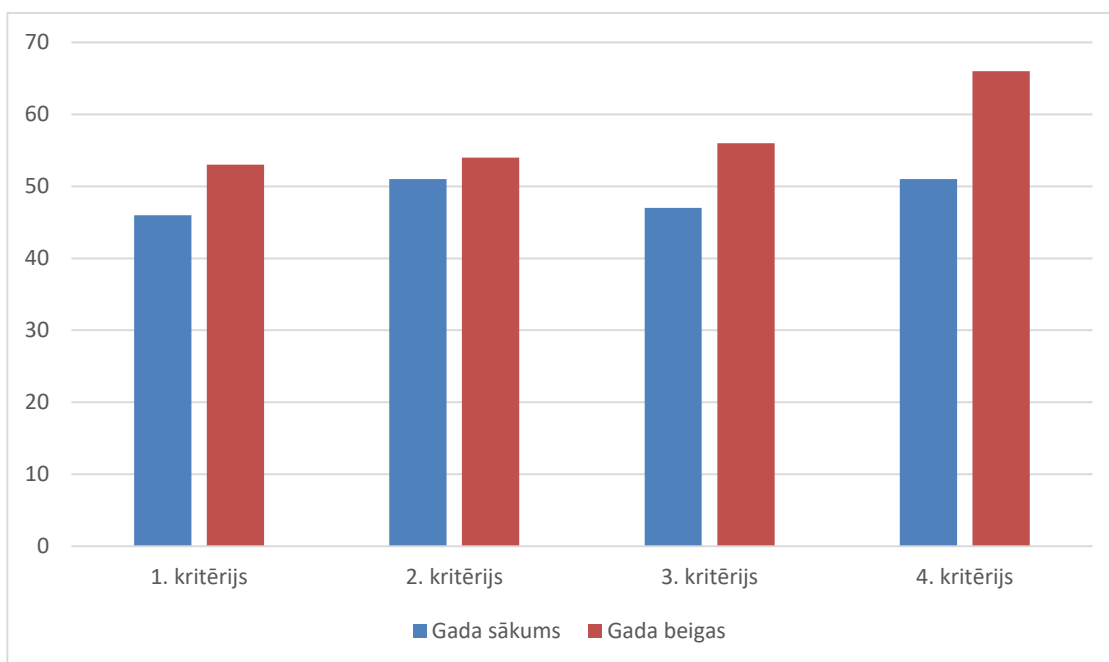
Pētījuma noslēgumā veiktā novērojuma kopsavilkums: 13 bērniem ir labs vārdu krājums, laba skaņu izruna, tas nozīmē, ka rezultāti uzlabojušies, .7 bērniem vēl jāmacās, jāattīsta sava valoda, skaņu izruna, jāpilnveido vārdu krājums, vāji rezultāti vairs nav novēroti. Jāpiemin, ka vēl ir nepieciešams ar bērniem vairāk runāt, kopā lasīt pasakas, rosināt veidot sarunas, kā arī rosināt uzdot un atbildēt uz jautājumiem. Pārsvārā lielāka daļa grupas bērnu klausās, uztver un stāsta par dzirdēto, redzēto, tikai 4 bērniem jāpilnveido prasmi stāstīt vienkāršos teikumus. Novērojams, ka lielākā daļa grupas bērnu pārvarējuši kautrību un iesaistās sarunās. Bērni, kuriem iepriekš bija problēmas ar pirmo reizi uztvert stāstīto, nu jau klausās vērīgāk un nav nepieciešamība atkārtot vairākas reizes. Vērojot bērnus sižetiskajās rotaļās, var manīt, ka bērni kļuvuši daudz atraisītāki, prot paši jau iesaistīties lomu rotaļās arī bez pieaugušā ieteikuma, kopīgi iesaistās dažādos tematiskajos pasākumos. 4 bērniem vēl jāpilnveido prasme attēlot dažādus tēlus. (sk. 4. tabulu)

4. tabula. Bērnu aptaujas izvērtēšanas tabula – rezultātu apkopojums gada beigās

Kritērijs	1. kritērijs			2. kritērijs			3. kritērijs			4. kritērijs			Kopā
	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1	
Andris		X		X			X			X			11
Alise P.	X			X			X			X			12
Katrīna-Anna	X			X				X			X		8
Markuss	X			X			X			X			12
Kristers		X			X		X				X		9
Ieva	X			X			X			X			12
Rainers	X			X			X			X			12
Annika-Luīze	X			X			X			X			12
Patrīcija	X			X			X			X			12
Alise D.	X			X			X			X			12
Miķelis		X		X			X				X		10
Rodrigo	X			X			X			X			12
Artūrs-Teodors	X			X			X			X			12
Reinis		X		X			X			X			11
Marlēna	X			X			X			X			12
Viktorija		X			X			X		X			9
Alise S.	X			X			X			X			12
Melānija		X			X			X		X			9
Adriana	X			X			X			X			12

Henrijs		X			X			X			X		8
Kopā	53		54		56		66		229				

Pēc rezultātu apkopojuma, var secināt un salīdzināt, ka bērnu vārdu krājuma, valodas, skaņu izrunas rādītāji ir uzlabojušies. (sk. 13. attēlu) Gada sākumā, kad bērniem ir 3 gadi, nepilnīgāka un neskaidrāka ir skaņu izruna, grūtāk padodas stāstītprasme, novērojama nedrošība jautāt, atstāstīt, iesaistīties sarunās. Bērni vairāk komunicē savā vidē, ar saviem vienaudžiem. Pēc 7 mēnešiem (vairāk kā pusei bērnu no grupas jau ir 4 gadi) vārdu krājums bērniem manāmi palielinājies, labāka skaņu izruna, lielākā daļa bērnu izrunā visas valodas skaņas, ir atraisītāki, iesaistās sarunās, paši stāsta par redzēto, piedzīvoto, ir atraktīvi iesaistoties tēlos.

13. attēls. Kritēriju rezultatīvie rādītāji – gada sākums un gada beigas

Izvērtējot bērnus un veicot īsus raksturojumus par katru, skolotājam ir pārredzamāk redzēt un strādāt pie turpmākas bērnu vārdu krājuma bagātināšanas, iesaistot un mudinot arī vecākus. Bez kopīga vecāku un pedagoga darba nevar veiksmīgi noritēt bērna vispusīga attīstība. Skolotājs un vecāki ir bērnu „spogulis”, un tāpēc pieaugušie ir atbildīgi, kādu atspulgu šajā spogulī var redzēt.

Secinājumi

Runas un valodas apguves procesu būtiski ietekmē sociālā vide, kurā bērns aug. Svarīgi, lai pieaugušie sniegtu iespēju bērnam augt valodas vidē, tas ir, sniegtu iespēju dzirdēt pieaugušo runu, kā arī regulāri runātos ar bērnu gan aprūpējot, gan rotaļājoties, gan arī pavadot bērnu ikdienas aktivitātēs.

Runas un valodas traucējumi liedz bērnam pilnvērtīgi sazināties ar vienaudžiem un pieaugušajiem, kā arī izzināt apkārtējo pasauli. Par cik, pirmie četri dzīves gadi ir visnozīmīgākais posms bērna runas un valodas attīstībā, tad svarīgi ir pēc iespējas agrāk pamanīt iespējamus runas un valodas traucējumus un novērst tos jau pirmskolas vecumā.

Atliek vien pieminēt, ka savlaicīgi nepamanīti un nenovērsti runas un valodas traucējumi var atspoguļoties bērna darbībās un uzvedībā.

Pētniecības darba rezultātā apkopojot iegūtos teorētiskos un empīriskos materiālus var secināt:

1. Bērnu vārdu krājuma aktivizēšana notiek dažādu darbību laikā – gan tiešās, gan netiešās darba formās, tādā veidā, bērniem runa aktivizējas spēlējoties, kā arī pieaugušo ietekmē un ir atkarīga no pilnvērtīgas runas vides un pareiza runas parauga;
2. Pirmskolas vecuma bērnu pedagogu un vecāku uzdevums ir attīstīt bērna prātu, valodas sensorās iemaņas sadarbojoties, līdz ar to veiksmīgas sadarbības rezultātā būs daudz bagātāka, pareizāka un attīstītāka bērna valoda;
3. Pētījuma veikšanas laikā bērna darbošanās rotaļās un pedagoģiskajā procesā sekmē 3- 4 gadīgu bērnu runas attīstību, paplašina vārdu krājumu, pilnveidojas bērna izziņas darbības mehānismi, galvenie psihiskie procesi – sajūtas, uztvere, domāšana, atmiņa un iztēle.

Apkopojot darba autores izstrādāto teorētisko un praktisko pētnieciskā darba daļu, var secināt, ka izvirzītie mērķi un uzdevumi pie 3– 4 gadīgu bērnu vārdu krājuma aktivizēšanas rotaļā ir sasniegti.

Pētījumā iegūtie rezultāti apstiprina hipotēzi: 3- 4 gadīgu bērnu runas un vārdu krājuma aktivizēšana rotaļās noritēs sekmīgi, ja”

- pedagogs izmantos pedagoģiskajā procesā bērniem piemērotas dažādas rotaļas (didaktiskās spēles, pirkstu rotaļas, teatrālus uzvedumus u.c..)
- izraisīs bērnos pozitīvas emocijas un veicinās vēlmi līdzdarboties.

Priekšlikumi sekmīgai valodas attīstībai

1. Cieniet bērna centienus runāt! Aktīvi pieaugušie bērna vietā pajautā, atbild, izdara, tomēr dodiet iespēju bērnam pašam runāt, pajautāt, atbildēt uz jautājumu, un uzklausiet viņu!
2. Veltiet un pievērsiet uzmanību vispārējai un roku motorikas attīstībai. Centri, kas galvas smadzenēs atbild par kustībām un runu, atrodas blakus viens otram un ir savā starpā cieši saistīti. Tādēļ, ja „strādās” roka un pirksti, tad tiks stimulēts runas centrs, kas attīstīs bērna valodu un runu.
3. Esiet pacietīgi un uzmanīgi! Ja bērns nepareizi izrunā kādu no skaņām, tad nesmejieties par to, neatkārtojiet nepareizo skaņu izrunu. Rosiniet bērnu paklausīties pareizo skaņas izrunu un atkārtot to, protams tikai tad, ja bērns to spēj un var!

Literatūras un avotu saraksts

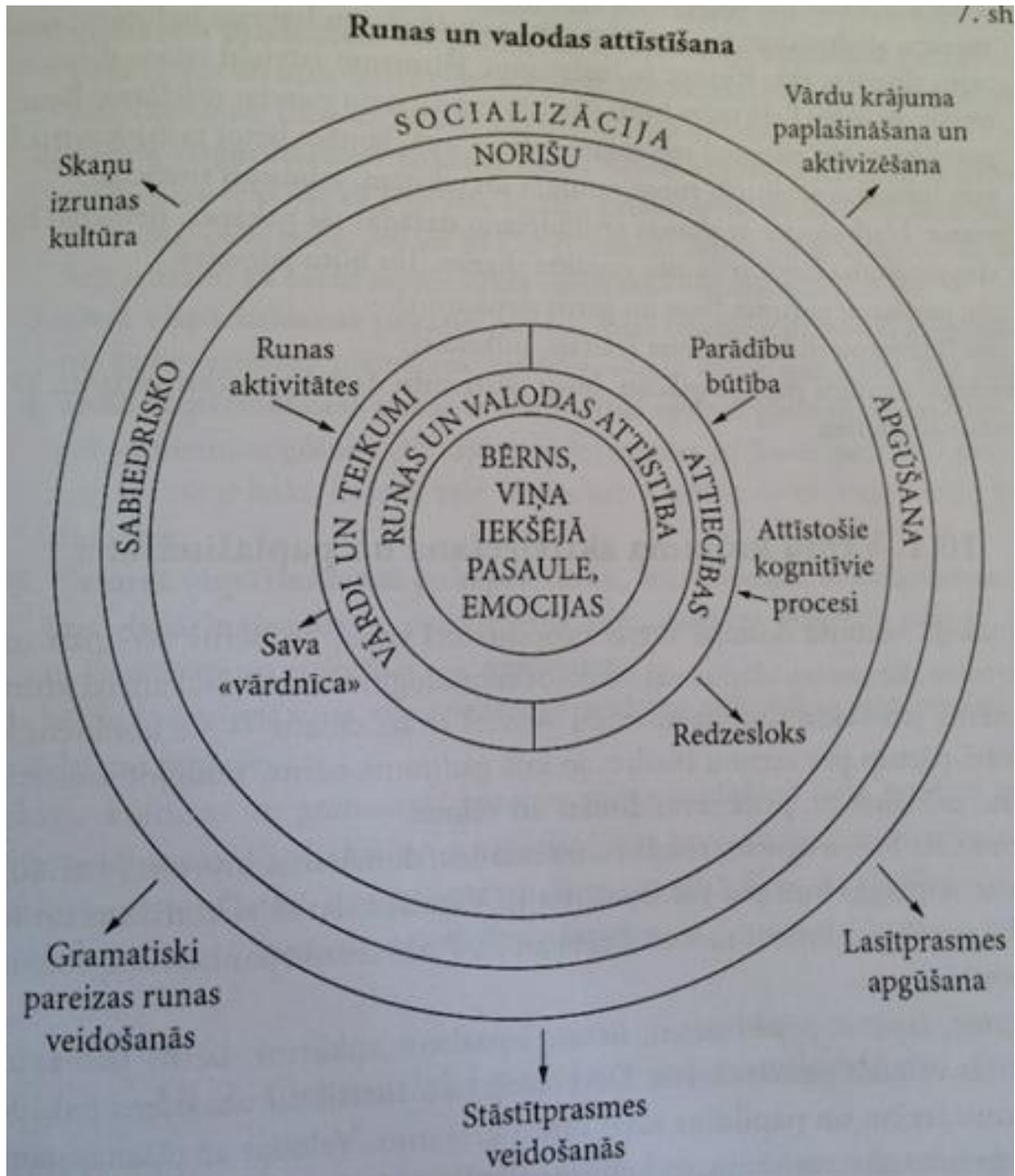
1. “American Speech-Language-Hearing Association” (2015) *3-4 years.*. Pieejams: <http://www.asha.org/public/speech/development/34/> (Skatīts 13.04.2016)
2. Bakisa, A., Romēns K., (1997) *Rotaļas ar bērnu vecumā no 1 dienas līdz 6 gadiem.* Rīga: Alberts XII
3. Baldiņš, A., Raževa, A. (2001) *Skolas un ģimenes sadarbība.* Rīga: Izdevniecība “Pētergailis”
4. Balkina, (2013). Pieejams: <http://www.maminuklubs.lv/pirmsskola/20120827-rotalas-berniem-izklaidejamies-un-macamies> (Skatīts: 20.04.2017)
5. Brice, B. (2007). *Pirkstiņu rotaļas.* Rīga: RaKa
6. Dalto, F. (1997) *Viss ir valoda.* Rīga: A/S “Preses nams”
7. Dzintere, D., Boša, R. (1997). *Rotaļspēles.* – Rīga: Mācību apgāds NT
8. Dzintere, D. (2001). *Rotaļa - bērības pavadone un dzīvesveids.* Pirmsskolas izglītība 2001/3
9. Dzintere D, Petre B, (1985). *Bērnu dārzuaudzinātāju zināšanu un pedagoģisko prasmju pilnveide par vecāku pedagoģiskās kultūras paaugstināšanu.* Rīga: LPSR/M
10. Dzintere, D., Stangaine, I. (2007). *Rotaļa – bērna dzīves prasmju sekmētāja.* Rīga: RAKA
11. Fredrickson, B. L. (2009) *Positivity.* New York: Crown Publishers.
12. Freiberga, I. (2015) *Dzimtās valodas apguve 3.dzīves gadā lingvistiskā un pedagoģiskā skatījumā.* Pieejams: http://www.rpiva.lv/doc/bvpc/Freiberga_Letonika_Dzimtas_valodas_apguve_3.pdf (Skatīts: 10.04.2016)
13. Geidžs, N., L., Berliners, D., C. (1998) *Pedagoģiskā psiholoģija.* Rīga: Zvaigzne ABC
14. Gīpenreitere, J. (2012) *Turpinām saprasties ar bērnu Vai tā ?* Rīga: Nordik
15. Golubina, V. (2007) *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata.* Rīga: SIA Izglītības soļi
16. Hadņonoka, I, (2001). *Speciālais pedagogs un bērns ar valodas attīstības traucējumiem.* Rīga: Rasa ABC

17. Halberstadt Amy G., Dunsmore Julie C., Bryant, Jr. Alfred, Parker Alison E., Beale Karen S., Thompson Julie A. (2013) *Development and Validation of the Parents' Beliefs About Children's Emotions Questionnaire*. American Psychological Association.
18. Jerāte, I., Strazdiņa, A., (2011). *Attīstošo spēļu izmantošana pirmsskolas izglītībā*
Pieejams:
http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/metmat/att_speles_izmant.pdf
19. Kaņepēja, R. (2003). *Sarunāsimies, sadarbosimies*. Rīga: Puse Plus
20. Kauliņa, A., Tūbele, S. (2012) *Lasīšanas traucējumi*. Rīga: Raka
21. Korbe V., (2007) *Programma skaņu izrunas un kultūras attīstīšanai pa pakāpēm pirmsskolas vecuma bērniem un bērniem ar izrunas traucējumiem*. Rīga: SIA “Izglītības soļi”
22. Kūle, M., Kūlis, R. (1998) *Filosofija*. Rīga: Zvaigzne ABC
23. Lanka, A. (2011) *Ieskats sešgadīgo bērnu integrētās mācību programmas aprobācijas pedagoģiskajā vidē*. Pieejams:
http://www.lizda.lv/content/files/Anita_Lanka.pdf (Skatīts 10.04.2016)
24. Lūse, J., Mitiņa, I., Tūbele, S. (2012) *Logopēdijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: Raka.
25. Markus, D. (2003) *BĒRNA VALODA: No pirmā klieziņa līdz pasakai*. Rīga: Apgāds “Rasa ABC”
26. Markus, D. (2007) *Bērns runā kultūras pasaulē*. Rīga: Apgāds “Rasa ABC”
27. Piažē, Ž. (2002). *Bērna intelektuālā attīstība*. Rīga: Pētergailis
28. Pirmsskolas izglītība (2009) *Ideju krātuve pirmsskolai 1*. Rīga: Zvaigzne ABC
29. Pirmsskolas izglītība (2010) *Ideju krātuve pirmsskolai 2.; Rotaļnodarbības 2-5 gadus veciem bērniem*. Zvaigzne ABC
30. Prudņikova I, (2004). *Montesori pedagoģija ikdienā*. Rīga: RaKa
31. Pučure, I. (2000). *Rotaļa pirmsskolas vecuma pašapziņas sekmētāja. Bērns kā vērtība ģimenē un pirmsskolā*. Rīga: Izglītības soļi
32. Romenkova, V. (2012) *Bērns ģimenē un sadarbībā*. BJC „Rīgas Skolēnu pils”
33. Skaņu izrunas traucējumi. Pieejams: <http://logopeds.info/skanu-izrunas-traucejumi/> (Skatīts: 15.03.2016)
34. Skaidrojošā vārdnīca. Pieejams: <http://www.tezaurs.lv/> (Skatīts: 16.03.2016)
35. Skrube, Dz., Kalniņa, V. (1983). *Pirmsskolas vecuma bērnu valodas attīstīšanas metodika*. Rīga: Zvaigzne
36. Smuškovņika D. (1998) *Vecāku anketēšana – par vai pret?* Žurnāls/Sākums

37. Stangaine, I. (2013). *Pirmskolas vecuma bērnu dialogrunas sekmēšana rotaļās. Valodu macības pirmsskolā un sākumskolā*. Rīga: SIA “Zelta rudens”
38. Svence, G. (1999) *Attīstības psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC
39. Schwartzman, H. B. (1985). *Child-structured Play: a Cross-Cultural Perspective. Play Interactions*. USA: Publisher Johnson & Johnson Baby, 11. – 18. p.
40. Tūbele, S. (2002) *Skolēna runas attīstības vērtēšana*. Rīga: Raka
41. Udaļcova, J. (1983). *Didaktiskās spēles un rotaļas pirmsskolas vecuma bērnu mācīšanā un audzināšanā*. Rīga: Zvaigzne
42. Valsts izglītības satura centrs (2011) *Valodas (runas un rakstu) attīstības veicināšana bērniem vecumā no 5 līdz 8 gadiem*. Rīga: SIA “Apgāds Mansards”
43. Valsts izglītības satura centrs (2012) *Pirmskolas izglītības mācību satura programma*. Pieejams: http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/programmas/pirmskolai/pirmsk_izgl_mac_programma.pdf (Skatīts: 10.04.2016)
44. Vigotskis, Ļ. (2002) *Domāšana un runa*. Izdevniecība “EVE”
45. Vorobjovs, A. (1996) *Psiholoģijas pamati*. Mācību apgāds
46. Ельцова, О., Критская, Л., Щадрова, Н. (2009). *Детскоеречевое творчество как условие полноценного общения (из опыта работы)*. *Дошкольное воспитание № 12*, Москва: Дошкольное воспитание.
47. Епифанцева, Т.Б., Киселенко, Т.Е., Могилева, И.А., Соловьева, И.Г., Титкова, Т.В. (2008). *Настольная книга педагога – дефектолога*, Ростов – на Дону: Феникс.
48. Рубинштейн, (1989) Pieejams: http://elib.gnpbu.ru/text/rubinshteyn_osnovy_obscheypsihologii_t1_1989/go,5;fs,1/ (Skatīts: 23.11.2019)

Pielikumi

1. Pielikums

Anketa „Mans bērns un grāmata”.

1. Vai pavadāt pietiekami daudz laika sarunās ar bērnu?
2. Vai jums mājās ir grāmatas bērniem?
3. Vai apmeklējat bibliotēku?
4. Vai bērns labprāt pavada laiku kopā ar grāmatu?
5. Vai jūsu bērns labprāt klausās vecāku stāstījumā, lasījumā?
6. Vai bērns labprāt pārrunā un pieņem dzirdēto?
7. Vai Jūsu bērnam ir mīļākā grāmata?

Atbilde – jā, nē.

Paldies, ka dalījāties pieredzē un atbildējāt uz jautājumiem.

Skolotāja - Vita

„Anketa vecākiem” (D. Škuškovnika)

1. Vai Jūs klausāties, ko stāsta Jūsu bērns?
2. Vai cenšaties bērnam radīt sajūtu, ka tas, ko viņš stāsta, ir nozīmīgs Jums?
3. Vai katru vakaru atrodat laiku, lai bērnam palasītu, vai pastāstītu kādu pasaku?
4. Vai ir spēles, kuras jūs un bērns spēlē kopā ar Jums?
5. Vai kopā ar ģimeni pārrunājat kopīgi izlasītu, interesantu grāmatu, stāstu?
6. Vai uzdodat bērnam jautājumus par bērnu grāmatās lasītā stāsta jēgu?
7. Vai bērnam ir iespēja spēlēt dažādas spēles un rotaļas?

Atbildes – jā, nē.

Paldies, ka dalījāties pieredzē un atbildējāt uz jautājumiem.

Skolotāja - Vita

Bērna attīstības novērošanas un izpētes karte 3-4 gadīgiem bērniem.

Labi – 3; apmierinoši – 2; vāji – 0

1. Nosauc ģimenes locekļu vārdus
2. Nedaudz raksturo sevi
3. Zina nosaukt pilsētu, ielu, kurā dzīvo
4. Pazīst pamatkrāsas, nosauc krāsu toņus (gaišāks, tumšāks)
5. Atpazīst un prot nosaukt dažas emocijas (priecīgs, bēdīgs, dusmīgs)
6. Izprot jautājumus cik? Kāds?
7. Sāk izprast notikumu secību, jēdzienus „šodien, vakar, rīt”
8. Skaita līdz 5
9. Saprot jēdzienus „uz augšu, uz leju, uz priekšu, atpakaļ, pa labi, pa kreisi”
10. Zin diennakts daļas, izprot to nozīmi, nosauc tās
11. Nedaudz raksturo gadalaikus
12. Rotaļājoties izdomā sižetu, atdarinot redzēto, dzirdēto
13. Lieto pieklājības frāzes „paldies un lūdzu”
14. Veidojas prasme analizēt savu uzvedību, izteikt sajūtas, emocijas, noskaņojumu
15. Izpilda 2 secīgus norādījumus, pēc tam tos atkārtojot mutiski
16. Saprotami pastāsta par redzēto, dzirdēto, darīto
17. Pastāsta par priekšmetu, attēlu vismaz 4 sakarīgos teikumos
18. Saskaņo lietvārdus dzimtē, skaitlī, locījumā
19. Izprot jēdzienus: skaņa, vārds
20. Nosaka vārda pirmo un pēdējo skaņu
21. Pareizi lieto prievārdus
22. Pareizi lieto pagātnes, tagadnes, nākotnes formas

***PALDIES, KA DALĪJĀTIES SAVĀ PIEREDZĒ! Strādāsim vienoti par bērna veiksmīgu
izaugsmi un attīstību!***

Skolotāja – Vita

GALVOJUMS

Es, _____

apliecinu, ka darbs izstrādāts atbilstoši zinātniskās ētikas principiem.

Darbā izmantotā literatūra u. c. avoti norādīti literatūras u. c. avotu sarakstā.

Dažāda veida informācijai (atziņām, citātiem, attēliem, tabulām u. c.), kas iegūta no minētajiem avotiem, pētnieciskajā darbā un tā pielikumos norādītas atsauces.

Darba autors

(vārds, uzvārds)

(paraksts)

Datums: _____

IZZIŅA PAR AIZSTĀVĒŠANU

Kvalifikācijas darbs / **Bakalaura darbs** / Diplomdarbs izstrādāts
(*atbilstošo pasvītrot*)

LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte
(fakultāte)

Ar savu parakstu apliecinu, ka darbs izstrādāts patstāvīgi.

Darba autors _____
(vārds, uzvārds, paraksts)

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai.

Darba zinātniskais vadītājs Dr. paed. Inga Stangaine
(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds, paraksts)

Kvalifikācijas darbs / **Bakalaura darbs** / Diplomdarbs aizstāvēts

Pārbaudījuma komisijas 2019.gada _____ sēdē, protokola Nr. _____

vērtējums _____
(vērtējums) (vērtējums vārdiem)

Valsts pārbaudījuma

komisijas priekšsēdētājs _____
(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds)

(paraksts)